

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Historie

Martin Branda

Veřejný obraz Španělska v anglickém prostředí 17. a 18. století
na základě cestopisné literatury

Public Image of Spain Based on Travel Literature Published
in 17th - 18th century England

Bakalářská práce

Vedoucí práce - prof. PhDr. Lud'á Klusáková, CSc.

2015

Poděkování

Za vznik a finální podobu své práce bych chtěl především poděkovat paní profesorce Klusákové. Od počátku mi při psaní byla nápomocna svými neocenitelnými radami a pomocí, především co se týká vyhledávání pramenů i konečných úprav. Dále děkuji svým rodičům za trpělivost a veškerou pomoc v průběhu celého tvůrčího procesu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny a literaturu v ní řádně citoval. Dále prohlašuji, že práce nebyla předložena jako splnění studijních povinností v rámci jiného studia, ani nebyla předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 7. 2015

.....

Martin Branda

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je rozbor a následná interpretace anglicky psaných cestopisných textů 17. a 18. Století, vztahujících se ke Španělsku. Jedná se přitom o jedno původní anglické dílo a jeden překlad z francouzštiny, obě byla široce dostupná tehdejšímu anglickému čtenáři. Na základě jejich rozboru směřuje práce k definici obrazu Španělska a jeho obyvatel, který tyto cestopisy předkládají. Hlavním cílem práce pak je využít metody kognitivního mapování k rekonstrukci mentálních map příslušných cestovatelů. Zároveň je kladen zřetel na jejich vnímání prostoru, hranice a v neposlední řadě také na konkrétní hodnocení navštívených míst. Dalším cílem práce je i snaha o komparaci obou cestopisů, respektive předložení dvou odlišných pohledů na Španělsko daného období.

Klíčová slova: Obraz Španělska, cestopisy, Catherine Aulnoy, Robert Southey, mentální mapa

Abstract

The aim of this thesis is to analyze and interpret English travel accounts from 17th and 18th century concerning Spain. One of the texts is original English work, while the other was translated from French. Both of them were available to the contemporary English reader. The thesis analyzes these travel accounts and aims to define the image of Spain and its inhabitants, based on the data from both works. The main goal of this thesis is then to reconstruct the mental map of each traveller, based on the method of cognitive mapping. At the same time, the perceiving of the space, border and the concrete rating of places visited, is also stressed. The next objective of this work is to compare both travel accounts, or propose two different views of Spain during a given time span.

Keywords: Image of Spain, travel accounts, Catherine Aulnoy, Robert Southey, mental map

Obsah

1. Úvod	6
1.1. Vymezení tématu, použité metody, cíle práce	6 -8
1.2. Literatura a prameny	8-9
1.3. Postavení Španělska v rámci Evropy	9-10
1.4. Cestování v raném novověku se zaměřením na Španělsko	10-12
1.5. Cestopis jako literární žánr	12-14
2. Stat' - Představení autorů a rozbor cestopisů	15
2.1. Cestopis Roberta Southeyho	
2.1.1. Představení autora, základní charakteristika cestopisu	15-18
2.1.2. Analýza cestopisu	18-36
2.1.3. Výsledky analýzy	36-41
2.2. Cestopis Marie Catherine d' Aulnoy	
2.2.1. Představení autorky, základní charakteristika cestopisu	41-44
2.2.2. Analýza cestopisu	44-49
2.2.3. Výsledky analýzy	50-51
3. Závěr	
3.1. Komparace, výsledky práce	52-55
3.2. Shrnutí, výsledný obraz Španělska	55-58
4. Seznam literatury a pramenů	59-62

1. Úvod

1.1. Vymezení tématu, použité metody

Ve své práci se chci zabývat obrazem Španělského království v období 17. a 18. století, zdrojem tohoto obrazu mi přitom budou dva cestopisy, přesněji příslušné části cestopisů z uvedené doby. První z nich napsal Angličan Robert Southey, druhý Francouzka Marie Catherine d'Aulnoy.¹ Oba cestopisy přitom byly v daném období dostupné v anglickém jazyce. Hlavním kritériem pro jejich výběr pak byla obliba mezi čtenáři, projevující se především počtem vydání a také dobovými odkazy k těmto dílům. Kromě toho byli autoři obou knih významní spisovatelé, jejichž tvorba se rozhodně neomezovalo jen na cestopisnou tvorbu. Anglické, resp. britské prostředí jsem přitom zvolil z několika důvodů. Patří mezi ně především vztah Británie a evropského kontinentu, resp. změny, které v tomto ohledu nastaly ve zkoumaném období. Zatímco dříve byla Anglie lamanšským průlivem do jisté míry izolována od zbytku Evropy a zároveň válčila s řadou svých sousedů, od druhé poloviny století se tato situace začala měnit. Významným mezníkem byl konec sedmileté války v roce 1763, následovaný výrazným růstem počtu britských cest na kontinent, který byl umožněn také modernizací samotného cestování. Kromě toho došlo také k určité demokratizaci cestování a stále častěji proto mohla cestovat i střední třída.² Navíc se Velká Británie v tomto období začala stávat hlavní evropskou i zámořskou velmocí, což ovlivnilo jak všeobecný zájem o cizí země, tak rozšíření a oblibu cestopisné literatury. S tím souvisí i má volba Španělska jako cílové destinace, protože právě ono bylo (oproti Británii) považováno za jednu z nejzaostalejších zemí západní Evropy. Zároveň však bezprostředně sousedilo s britskými územími na Gibraltar a Menorce, stejně jako s Portugalskem, kde byli Britové taktéž hospodářsky zainteresovaní. Z toho vyplýval nebývalý růst zájmu o Španělsko po celé 18. století, zejména však v jeho druhé polovině.

¹ V některých pramenech taktéž nazývaná D'Aunoy nebo Danois, viz. Např. vydání cestopisu z roku 1774. V práci používám nejčastější variantu jejího jména.

² Batten, Charles, Jr. *Pleasurable instruction: Form and Convention in Eighteenth-century Travel Literature*. Berkeley, Los Angeles, London 1978, s. 2.

V průběhu práce nejprve zařadím zvolená díla do kontextu dobové cestopisné literatury a smýšlení o Španělsku, dále představím jejich autory a hlavní část pak budu věnovat vlastnímu rozboru cestopisů. Následně se pokusím o jejich komparaci a v závěru se zaměřím na jejich možný vliv na dobový obraz Španělska v Anglii, potažmo Velké Británii. Během analýzy jsem použil především metodu kognitivního mapování a následné rekonstrukce mentálních map, kterou se mj. zabýval americký urbanista Kevin Lynch. Ta spočívá v rozboru jednotlivých textů především se zřetelem k prostorovému vnímání jejich autorů. Za použití skutečných map Španělska jsem se proto snažil vytvořit mentální mapu cestovatelů, založenou jen na určitém výseku z celého Španělska, který na své cestě vnímá. Zároveň s různými místy mentální mapy spojuje určité hodnocení, které pak prostřednictvím cestopisu může dále předávat jeho čtenářům a ovlivňovat tak jejich představu o Španělsku.

Kromě hlavní metody bych ještě v úvodu rád blíže vymezil některé další pojmy a metodologické otázky. Jako Španělsko chápu v kontextu práce opravdu jen území španělského království, přestože s ním bylo po část sledovaného období (v letech 1580-1640) personálně spojeno i sousední Portugalsko.³ Zároveň bych předeslal, že vzhledem ke zvoleným cestopisům se zabývám spíše až obdobími mezi poslední čtvrtinou 17. století a koncem století 18. Proto se můj rozbor týká Španělska v hranicích po roce 1660.⁴ Co se týče vymezení mého tématu jako obrazu Španělska, jde jak o vnímání země jako takové, tak jejich obyvatel. Dle mého názoru totiž obraz určité oblasti, tedy s výjimkou čistě geografických otázek, vždy částečně zahrnuje i vlastnosti a povahu místních obyvatel.

Ohledně španělských místních názvů jsem používal pravopis, který se objevuje v anglickém znění příslušného cestopisu, v případě několika různých prepisů jsem použil ten častější. Jen pokud se jednalo o všeobecně známé názvy (např. La Coruña), nebo pokud byla některá jména silně zkomolena oproti španělskému názvu, uvádím tento v závorce. Tato praxe se ale týká převážně tabulky navštívených míst, jinde v textu se zpravidla držím znění v cestopisech. Ve všech případech vycházím u španělských názvů z map Španělska od Tomáše Lópeze, které lze vzhledem k době vydání i jejich španělskému autorovi pokládat za

³ Chalupa, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*. Praha 2011, s. 171

⁴ Tedy bez hrabství Rousillon a části hrabství Cerdagne, která v letech 1659-1660 získala Francie, viz. Sahlins, Peter. *Boundaries: The making of France and Spain in The Pyrenees*. Oxford 1991, s. XV.

spolehlivý zdroj pro názvy druhé poloviny 18. století. Všechny ostatní názvy, např. měnové jednotky, používám v původním znění, případně jejich českém překladu. Co se týče citací, pokud možno je uvádím v českém překladu, případně odkazuji k původnímu znění v závorce nebo poznámce pod čarou. Pokud není uvedeno jinak, všechny překlady jsem provedl sám. V práci jsem použil citační normu ČSN ISO 690.

1.2. Literatura a prameny

Jak už jsem naznačil v úvodu, do velké míry jsem vycházel z myšlenek *Kevin Lynche*, konkrétně jeho knihy *The Image of The City*, která se zabývá vnímáním prostoru a v níž se také objevuje koncept vytváření jeho obrazů, tedy mentálních map. Obecné informace o Španělsku v dané době jsem pak čerpal především z několika prací k jeho souborným dějinám, které v závěru práce uvádím. Pro vnímání Španělska zejména v 16. - 17. století, zvláště pro koncept tzv. černé legendy, představovala moje hlavní zdroje informací příslušná díla *Juliána Juderíase* a *Sverkera Arnoldssona*, dále pak kniha *The Mirror of Spain* od *J. N. Hillgartha*. Pro specifické stránky anglické černé legendy jsem využil dílo *The Black Legend in England* od *William Maltbyho*. Pro obraz Španělska v 18. století jsem čerpal z několika kratších studií, jmenovitě od *Any Hontanilla*, *Mónicy Bolufer Peruga* a dalších. Kapitulu o cestování v raně novověké Evropě jsem opíral zejména o anglický překlad knihy *Antoni Mączaka*, nazvaný *Travel in Early Modern Europe*, ale také o několik dalších prací k tomuto tématu.

Další literatura mi pak sloužila jako zdroj informací o autorech mnou zvolených cestopisů a jejich dílech. V případě Roberta Southeyho jsem vycházel zejména z jeho biografie od *Jacka Simmonse*, ale i z několika jiných starších i novějších životopisů. V případě Marie Catherine d'Aulnoy jsem se vzhledem k relativně malému množství informací o jejím životě opíral spíše o studie a články k literárním dějinám, např. o příslušnou kapitolu v kolektivní monografii *French Women Writers*. Přitom však platí, že jsem z životopisu obou autorů vybral vždy jen nejdůležitější skutečnosti, případně ty, které se přímo týkaly jejich cesty do Španělska a napsání příslušných cestopisů. Zde zmíněnou i veškerou ostatní použitou literaturu uvádím v seznamu v závěru práce.

Druhou část použitých materiálů tvořily prameny. Především se jednalo o dobová vydání obou cestopisů, které jsem ve své práci rozebíral. Přestože hlavním cílem mé práce nebylo jejich srovnání, snažil jsem se při rozboru používat vydání z podobné doby, v mém

případě tedy z druhé poloviny 18. století. Jak už jsem zmínil, důležité pro mě bylo anglické znění textů, proto jsem v případě původně francouzského cestopisu Madame d'Aulnoy použil jeho anglický překlad. Vycházel jsem také z dalších dobových anglických cestopisů, zejména kvůli zařazení do celkového kontextu. Vzhledem k jejich nedostupnosti ve fyzické podobě jsem však všechny cestopisy používal v elektronické verzi. Poslední skupinou pramenů pro mě představovaly dobové mapy Španělska a jeho silniční sítě, podle kterých jsem se snažil rekonstruovat trasu a průběh obou cest.

1.3. Postavení Španělska v rámci Evropy

V obdobích raného novověku a osvícenství, které jsou předmětem práce, ale i ve starší době, představovalo území Španělského království a vlastně celého Iberského poloostrova značně specifickou oblast. Tento fakt byl dán jak jejich periferní polohou v rámci Evropy, mj. i v důsledku dlouhodobé existence arabského panství ve středověku. V samotném Španělsku došlo později spojením kastilské a aragonské koruny a za vlády tzv. Katolických králů a především pak Karla I. k obrovskému mocenskému rozmachu země, jemuž napomáhal i postupný vznik španělských zámořských držav.⁵ V důsledku toho se stále zvětšovala politická role Španělska v rámci Evropy. Pro vztahy země se zbytkem Evropy byly důležité i procesy náboženské reformace a protireformace, v jejichž rámci se pozdější španělští králové projeví jako hlavní zastánci katolické víry.⁶

Vzestup španělské moci však neměl příliš dlouhého trvání a přinejmenším od konce třicetileté války se začal projevovat určitý úpadek a vedoucí roli v Evropě i zámoří převzaly především Nizozemí, Anglie a Francie.⁷ Pro raný novověk a vlastně i nadcházející období jsou proto typické dva základní pohledy na Španělsko. Jednak jako na skutečného mocenského soupeře, později však hlavně jako na druhořadou velmoc, která mohla představovat příklad rychlého úpadku a všeobecné zaostalosti. Jako soupeře jej od konce 16. století viděly jednak Anglie a Francie, dále také Severní Nizozemí a italská území, ve všech případech tedy oblasti, které se cítily ohroženy španělskými mocenskými zájmy. V případě

⁵ Ubieto Arteta, Antonio a kol. *Dějiny Španělska*. Praha 1995, s. 220, 233.

⁶ Chalupa, cit. 3, s. 141.

⁷ Polišínský, Josef. *Dějiny Iberského poloostrova (do přelomu 19. a 20. století)*, Olomouc 2002, s. 91.

Nizozemí a Anglie mělo toto soupeření i silný konfesionální rozměr, vzhledem k protestantskému charakteru obou území.⁸

Zároveň s tímto pohledem se navíc v dotčených zemích objevuje snaha deklasovat Španěly a označovat je mj. za zbabělce, násilníky, a bigotní katolíky. Na základě těchto a podobných charakteristik vznikla tzv. černá legenda,⁹ stereotypní vidění Španělů se svými specifiky ve všech zmíněných zemích. Přestože je rozvoj tohoto fenoménu charakteristický zejména pro 16. a 17. století, rozhodně poté nemizí. Je tomu tak i přesto, že jeho původní úkol, veřejně zostudit Španělsko jako významného mocensko-politického konkurenta, byl už v zásadě splněn. Zejména ve francouzském prostředí například využili černé legendy pozdější Osvícenci.¹⁰ Vzhledem k její dlouhé životnosti je proto jedním z úkolů mé práce zjistit, zda a do jaké míry ovlivnila i zvolené cestopisy.

V raném novověku obraz Španělska rychle přechází od obávaného protivníka k poměrně neškodné a slabé zemi, která je naopak předmětem mocenských aspirací svých silnějších sousedů. Výmluvně to myslím ukazují války o dědictví španělské, během nichž se Španělsko po vymření vládnoucích Habsburků stává předmětem mocenského boje mezi silnějšími velmocemi. Konkrétně Velká Británie se také v této době začíná stále silněji zajímat o „španělské“ středomoří, zejména Gibraltar a ostrov Menorca.¹¹ V této souvislosti se přitom nabízí paralela se sousedním Portugalskem, kde silný britský vliv výrazným způsobem formoval vzájemné vztahy.

1.4. Cestování v raném novověku se zaměřením na Španělsko

Jelikož se budu ve své práci zabývat takřka výhradně rozbořem cestopisů o Španělsku, rád bych ještě před vlastním představením děl a jejich autorů zahrnul cesty do Španělska do kontextu anglických cestopisů a raně novověkého cestování obecně. Cestování po celé období 17.-18. století je velmi rozsáhlé téma, proto se budu kromě mnou zvoleného časového vymezení zároveň soustředit na britské a v Británii dostupné cestopisy.

⁸ Maltby, William. *The Black Legend in England*. Durham 1971, s. 4.

⁹ Ve španělském originále *leyenda negra*. Tento pojem poprvé použil publicista Julián Juderías ve své stejnojmenné knize z roku 1914.

¹⁰ Maltby, cit. 8, s. 4.

¹¹ Polišínský, cit. 7, s. 214, 218.

Cestování v rámci Evropy zažilo s nástupem novověku nebyvalý rozvoj. V průběhu druhé poloviny 17. století se jeho hlavní formou v Evropě stala tzv. *Grand Tour*, cesta mladých aristokratů za vzděláním a přípravou na budoucí život. Kromě cest za vzděláním byly pak oblíbené především zdravotní cesty do lázeňských měst.¹² Je přitom nutné zdůraznit, že *Grand Tour* postupně získala poměrně ustálenou podobu, především co se týče navštěvovaných zemí. Nejčastější destinací zřejmě byla města severní Itálie, Francie, případně Nizozemí, Rakouska a také Německa.¹³ Naopak zřídka si cestovatelé vybírali destinace dále na západ a na východ, tedy Iberský poloostrov nebo východní Evropu. Podobných cest se v této době uskutečnilo velké množství, ale jen někteří z cestovatelů nám zanechali podrobný nebo vůbec nějaký popis své cesty.

Co se týče Španělska (a vlastně i Portugalska), to nefigurovalo na seznamu oblíbených destinací jednak kvůli své zmíněné periferní poloze, dále pak kvůli často špatným vztahům s ostatními evropskými zeměmi. Navíc se jednalo o silně katolickou zemi, což zdůrazňovaly i rozšířené příběhy o inkvizici, která pod sebemenší záminkou věznila a mučila nejen protestantské cestovatele.¹⁴ Svou roli jistě hrálo i teplé podnebí, na které nebyla většina cestovatelů zvyklá. V kombinaci se značnou vzdáleností země a špatným stavem cest i hostinců byla tak případná cesta značně nepohodlná. V důsledku těchto skutečností neexistuje příliš mnoho cestopisů ze španělského nebo portugalského prostředí, a pokud ano, jsou jejich autory vesměs diplomaté, nikoliv turisté.¹⁵ Dokonce ani ve Francii, která se Španělskem bezprostředně sousedila, nebyla cesta za Pyreneje dlouho považována za nic obvyklého. Tato situace se začala měnit zhruba v polovině 18. století, kdy si Španělsko za cíl své cesty ve stále větší míře vybírali zejména angličtí a francouzští cestovatelé. Tato změna mohla být způsobena jednak demokratizací cestování, dále pak politickými okolnostmi, neboť Anglie ani Francie se Španělskem po dlouhé době neválčily. Británie navíc měla v první polovině století již zmíněné zájmy na Menorce, Gibraltaru a v Portugalsku, tedy v bezprostředním

¹² Mączak, Antoni. *Travel in early modern Europe*. Cambridge 1995, s. 59.

¹³ Buzard, James. *The Grand Tour and after*. In: Hulme, Peter (ed.). *The Cambridge companion to travel writing*. Cambridge, New York 2005, s. 38-40.

¹⁴ Hontanilla, Ana. *The Image of Barbaric Spain in Eighteenth-Century British Travel Writing*. In: *Studies in Eighteenth-Century Culture*, Volume 37, 2008, s. 120.

¹⁵ Mączak, cit. 12, s. 47.

sousedství Španělska. Dle některých autorů mohl být tento obrat v oblíbě cest do Španělska způsoben také proměnou knižního trhu, neboť čtenáři si žádali cestopisy o „exotičtějších“ evropských zemích, mezi něž patřilo i Španělsko.¹⁶ Ať tak či onak, od druhé poloviny 18. století se v Británii i Francii objevila celá řada nových cestopisů, které si za cíl vybraly právě Španělsko či Portugalsko.

Autoři nových cestopisů byli poměrně různorodí, nejčastěji se však jednalo o diplomaty, vojáky, úředníky nebo duchovní, tedy nikoliv o profesionální spisovatele nebo autory cestopisů. Přesto se řada z nich rozhodla využít pobytu ve Španělsku k sepsání a vydání různých popisů této země nebo svých zážitků. Britští cestovatelé obvykle mířili do Španělska přes Lisabon, Perpignan (v Pyrenejích) nebo Gibraltar.¹⁷

1.5. Cestopis jako literární žánr (se zřetelem k 18. století)

V celé Evropě, včetně Anglie, vzrostla během 18. století do značné míry obliba cestopisů, takže se v ní přiblížily tehdy velmi oblíbeným románům. Tato poptávka byla způsobena „hladem“ po informacích především ze strany učenců. Ti z nich následně čerpali informace o cizích zemích a o povaze tamějších obyvatel. Příčinou tehdejšího rozvoje cestování byla jeho mnohem větší dostupnost, zlepšily se i stav cest a péče o cestovatele, zvláště v zemích západní Evropy. Navíc bylo pro běžného turistu poprvé prakticky možné navštívit i mimoevropské kraje.¹⁸ Tehdejší cestopisy také kromě své „vzdělávací“ funkce sloužily jako praktický průvodce na cesty.

Obecně byl cestopis jako žánr v tomto století mnohem respektovanější než dnes a ve své tvorbě jej používali i velmi významní literáti, např. Daniel Defoe.¹⁹ Jelikož 18. století přikládalo velkou důležitost konvencím, nelze obsah cestopisů z této doby chápat jen jako bezprostřední autorovy dojmy, nýbrž i jako úlitbu čtenářům a kritice. Autoři mohli dokonce

¹⁶ Bolufer Peruga, Mónica. *Civilización, costumbres y política en la literatura de viajes A España en el siglo XVIII*. In: *Estudis: Revista de la historia moderna*, 2003, č. 29, s. 261.

¹⁷ Hontanilla, cit. 14, s. 123.

¹⁸ Batten, cit. 2, s. 1-2.

¹⁹ Tamtéž, s. 3.

určitá místa navštívit hlavně proto, že se to od nich očekávalo.²⁰ Kromě toho byl v cestopisech stále větší důraz kladen jak na pravdivost, tak na literární kvality. Právě kvůli jejich propojení považovali někteří doboví kritici „dobré“ cestopisy za užitečnější a umělecky hodnotnější než romány nebo jinou literární fikci. Dobrým cestopisem byl přirozeně myšlen ten, který splňoval oba předešlé požadavky (až zhruba od 80. let se konvence změnily a např. popisy krajiny začaly mít spíše estetický než informativní charakter).²¹

Silná kritika cestopisů se často týkala právě nedodržení literárních konvencí. Např. nebylo přípustné psát o sobě a o svých pocitech.²² Konkrétně se tento požadavek začal měnit až s koncem století, zhruba v době vydání cestopisu Roberta Southeyho, o němž bude řeč v následující kapitole.²³ Vztah mezi konvencemi a autorovým zájmem je vůbec problematický, např. většina autorů 18. století nepopisovala ubytování a jídlo, právě z toho důvodu, že by mohli být ze strany kritiky nařčeni z „egoismu.“ Proto někteří cestopisci používali ve svých dílech zájmeno „my,“ i když tím mysleli sebe.²⁴

Co se týče formy dobových cestopisů, v zásadě mohlo jít buď o cestovní deníky, nebo dopisy, obě formy se ale občas prolínají.²⁵ Zároveň v dobovém chápání existovala klasifikace cestopisu také v rovině uspořádání textu. Aby mohl být určitý text nazván cestopisem, musel obsahovat alespoň minimum narativní složky jako určité uspořádání skutečností. Proto sem však dle dobového chápání nepatřily cestovní příručky a jiné „návody“ pro cestovatele.²⁶

Na posledním místě bych rád zmínil, že kromě autentických cestopisů byly vydávány také cestopisy fiktivní, jejichž autoři bývají v moderní literatuře označováni jako „travel liars.“ Takový cestopis však bylo tehdy a je i nyní poměrně obtížné identifikovat, pokud neobsahuje vyložené nesmysly a přílišné zveličování. Navíc soudobý čtenář mohl považovat

²⁰ Tamtéž, s. 4.

²¹ Tamtéž, s. 27-28.

²² Tamtéž, s. 12-13.

²³ Tamtéž, s. 79.

²⁴ Tamtéž, s. 39-41.

²⁵ Tamtéž, s. 38.

²⁶ Tamtéž, s. 36.

za „autentický“ takový cestopis, který splňoval všechny konvence a zároveň byl alespoň v minimální míře uvěřitelný.²⁷

²⁷ Tamtéž, s. 20-21.

2. Představení autorů a rozbor cestopisů

2.1. Cestopis Roberta Southeyho

2.1.1. Představení autora, základní charakteristika cestopisu

Robert Southey (1774-1843) byl preromantický básník, spisovatel a novinář z anglického Bristolu, spolu se Samuelem Taylorem Coleridgem a Williamem Wordsworthem jeden z tzv. jezerních básníků. Ve své době se stal všeobecně známým jednak po jmenování oficiálním královským básníkem (poet laureate), dále pak svým přispíváním do periodika *Quarterly review*. Mezi jeho nejznámější díla patří biografický *Život Nelsonův* nebo epické básně *Madoc* či *Thalaba zhoubee*. Byl činný i jako překladatel ze španělštiny, zřejmě nejznámější je jeho překlad *Písně o Cidovi* (*The Chronicle of the Cid*). Obecně se velmi zajímal o španělskou a portugalskou literaturu a je mimo jiné autorem prvních anglicky psaných dějin Brazílie. S tímto zájmem souvisí také jeho dvě cesty na Iberský poloostrov (v letech 1795 a 1800), které výrazně ovlivnily jeho životní postoje i literární dílo. Obecně lze o Southeyho díle říci, že v jeho první fázi se nejprve věnoval poezii a dramatu, později se však čím dál více soustředil na prózu, z velké části historicky zaměřenou.

Ve své analýze se budu zabývat jeho cestopisem *Letters written during a short residence in Spain and Portugal*, který poprvé vyšel v roce 1797. Zároveň bych dodal, že podobně jako u Madame d' Aulnoy (jejímž dílem se budu zabývat později) není v Southeyho případě cestopis úplně běžným žánrem jeho tvorby.²⁸ Toto dílo je psané tehdy populární formou dopisů a vychází z jeho první cesty do Španělska a Portugalska, kterou podnikl na přelomu let 1795 a 1796. Dle jeho vlastních slov byla příčinou cesty nabídka strýce Herberta Hilla, působícího v britské lisabonské faktorii. Southey si měl díky cestě rozšířit obzory a připravit se na pozdější kariéru a založení rodiny. Zároveň měl mít možnost studovat španělskou a portugalskou literaturu.²⁹ Dalším možným důvodem byla také nabídka jeho přítele, nakladatele Josepha Cottlea, na budoucí vydání jeho cestovních zápisků (k němuž později skutečně došlo). V každém případě však Southey započal svou cestu 8. prosince 1795

²⁸ Vedle tohoto vydal už jen stručný popis své cesty do Nizozemí.

²⁹ Browne, Charles T. *Life of Robert Southey*. London 1854, s. 47-48.

a 14. května 1796 se vrátil do Anglie.³⁰ Jeho cesta nejprve směřovala lodí z jihoanglického přístavu Falmouth do města La Coruña v severozápadním Španělsku. Odtud pokračoval kočárem nebo pěšky na jihovýchod, směrem do Madridu. Z hlavního města pak směřoval k pevnosti Badajoz v dnešní Extremaduře, nedaleko níž se nacházela španělsko-portugalská hranice. V Portugalsku byl jeho konečným cílem Lisabon, odkud také v květnu 1796 odplul zpět do Anglie. Ve své práci se však zaměřím jen na tu část jeho cesty, která se týká Španělska. Bude jí pro mě vymezovat jednak jeho vyplutí z Anglie, dále pak přechod portugalské hranice za Badajozem. Tato část představuje necelou polovinu textu (13 z celkových 30 dopisů) a dle autorovy datace je ohraničena 8. prosincem a 19. lednem 1795.

„Dopisy“ byly vydány tiskem roku 1797, přičemž jsou ve svém prvním vydání ještě doplněny o veršovanou předmluvu, která má být autorovou reflexí cesty po návratu domů. Kromě narativního popisu jeho putování a dojmů z navštívené země se autorův zájem do značné míry soustředí i na španělskou literaturu, především poezii. To se projevuje nejen přítomností celé řady vlastních i přejatých básní v textu, ale také rozsáhlými pasážemi, věnujícími se úvahám o literatuře namísto popisu země. Obojí je v kontextu dobových cestopisů poměrně neobvyklé, přinejmenším v tomto rozsahu.³¹ Zde myslím stojí za zmínku, že v pozdějším vydání z roku 1808 jsou veršované pasáže často vynechány, zato ale nahrazeny dalším narativním textem nebo úvahami.

Po formální stránce obsahuje cestopis seznam navštívených míst s přehledem vzdáleností, orientaci usnadňuje čtenáři obsah i rejstřík poezie. Kromě toho se v poznámkách pod čarou objevují různé „praktické“ informace o španělském jazyku, převodu vzdáleností a měnových jednotek atd. Alespoň teoreticky bylo tedy možné využít některé informace z cestopisu i při přípravě vlastní cesty do Španělska. Dílo se nedlouho po sobě dočkalo přinejmenším tří vydání (v letech 1797, 1799 a 1808), lze tedy předpokládat, že bylo ve své době poměrně oblíbené.

Southeyho cestopis spadá do doby, kdy se již naplno rozvinula tzv. černá legenda, která výrazně negativně ovlivnila obraz Španělska v Anglii a pozdější Velké Británii. V kontextu konce 18. století navíc bylo Španělsko považováno za vojensky i politicky poměrně

³⁰ Simmons, Jack. *Southey*. London 1945, s. 59, 63.

³¹ Např. autor dalšího díla o Španělsku z druhé poloviny 18. století, Edward Clarke, také zařadil do svého díla kapitulu o literatuře, ale zmínky o ní se neobjevovaly v celém díle. Viz. Clarke, Edward. *Letters concerning the Spanish nation. Written at Madrid during the Years 1760-1761*. London 1763.

nevýznamnou zemi, navíc v této době stále více rostla moc samotné Velké Británie. Ve výsledku je tedy už v úvodu cestopisu patrný negativní přístup ke Španělům. Tomu nepomohl ani fakt, že koncem 80. let se španělským králem stal Karel IV., všeobecně považovaný za neschopného panovníka. Navíc země trpěla dlouhodobými hospodářskými potížemi a zároveň se v nedávných letech musela vyrovnávat se situací v sousední revoluční Francii. Jedním z důležitých předpokladů Southeyho cesty pak byly tehdejší britské zájmy v nedalekém Portugalsku, tuto zemi ostatně deklaroval jako skutečný cíl svého putování.

Southey se v zemi stýká jednak se svými anglickými krajany a jinými cestovateli, dále pak ve velké míře s místními vzdělanci. Vzhledem k doprovodu svého strýce Herberta Hilla tedy vždy zůstává v blízkosti Angličanů. V tomto kontextu je zajímavé, že se hned v Galicii setkává s britským konzulem Alexandrem Jardinem, který krátce před Southeyho cestou také vydal o Španělsku vlastní dílo. Zajímá se o umění a podobně jako Madame d'Aulnoy zpestřuje vyprávění několika španělskými příběhy, vázícími se k navštíveným místům. Souvislé vyprávění však často přerušuje obecnými úvahami o povaze Španělů a charakteru jejich literatury. Jelikož není katolík, objevuje se v jeho cestopise kritika přehnané zbožnosti a katolicismu vůbec.

Co se týká čerpání ze starších děl o Španělsku, Southey některé své „zdroje“ vyjmenovává. Nejčastěji odkazuje na cestopis Antonia Ponze, ze kterého vypisuje zejména údaje o pamětních nápisech a vzhledem k obsáhlosti těchto odkazů lze předpokládat, že knihu vezl s sebou. Zajímavé přitom je, že cestopis byl ve španělštině, kterou údajně Southey ještě před odjezdem neovládal. Dále pak vychází z děl o Španělsku od Louise Dutense, Juana Alvareze de Colmenar a Edwarda Clarka.³² Odkazy na zmíněné autory na některých místech vysvětlují důvod návštěvy určitých pamětihodností,³³ jindy má shoda nebo naopak odlišnost od jiného cestopisu zřejmě posílit konkrétní Southeyho tvrzení. Kromě četby cestopisů získává některé informace i od cestovatelů, se kterými se během cesty přímo setkal. Kromě jeho strýce sem patří především zmíněný Alexander Jardine, jehož dopisy ze Španělska měl

³² Southey, Robert. *Letters written during a short residence in Spain and Portugal. With some account to Spanish and Portugeeze poetry.* Bristol 1797, Např. s. 185, 202, 222, 226.

³³ Tamtéž, Např. s. 185.

Southey před cestou také číst.³⁴ Dále jej doprovází a informuje také jistý Manuel, údajně lazebník z Ovieda.³⁵

Co se tedy zmíněných cestopisů týká, ve většině případů se jedná o díla z druhé poloviny 18. Století. Výjimkou z tohoto pravidla jsou Ponzův a Colmenarův cestopis, které byly oba ve španělštině. Druhý jmenovaný byl navíc napsán už na začátku 18. století.³⁶ Většina těchto autorů volila trasu přes Pyreneje a navštívila i Portugalsko. Southey zvolil trasu, která téměř úplně kopíruje tu Clarkovu, tj. přes moře do Galicie.³⁷

2.1.2. Analýza cestopisu

V této fázi práce bych se snažil o analýzu cestopisu s cílem definovat obraz Španělska, který toto dílo předkládá. Toho bych chtěl dosáhnout jednak rozborem několika dílčích otázek, dále pak celkovým popisem zvolené trasy na základě dobových map. V závěru bych se pokusil vytvořit mentální mapu cestovatele, se zřetelem na kvalitativní označení jednotlivých úseků cesty, tj. definování jak center zájmu, tak míst spojených s marginalitou.

Co se týče zmíněných dílčích otázek, jedná se jednak o autorovo vnímání hranice, dále o vztah centra Španělska (Kastilie) k provinčním oblastem země a o vymezení tohoto vztahu. Kromě toho bych se také pokusil rozebrat několik častých a výrazných stereotypů, které se v cestopise objevují. Na základě všech těchto faktorů a jejich následné komparace s druhým cestopisem bych pak chtěl definovat obraz Španělska, jaký na základě jejich četby mohl dobový čtenář získat.

³⁴ Simmons, cit. 30, s. 59.

³⁵ Southey, cit. 32, s. 65.

³⁶ Dle literárního badatele Raymonda Foulché-Delbosca je tento cestopis kompilací jiných děl, vydaný pod smyšleným jménem. Přitom má ze značné části vychází právě z cestopisů Madame d'Aulnoy, jejíž cestopis rozebírám ve druhé části práce. Viz. Foulché-Delbosc, Raymond. *Introduction*. In: Aulnoy, Marie, Catherine d' . *Travels into Spain*. New York 2014, s. I.

³⁷ Clarke, Edward. *Letters concerning the Spanish nation. Written at Madrid during the Years 1760-1761*. London 1763, s. 2-3.

Hranice

Přestože v textu chybí jednoznačné rozdělení na španělskou a portugalskou část cestopisu,³⁸ je zde hranice chápána jako poměrně významný přechod. Snad ještě významnější je ale úvodní mořská hranice mezi Anglií a Galicií, Španělsko pro něj vlastně začíná už po vstupu na palubu (španělské) lodi. Na rozdíl od řady předchozích cestopisů není hranice mezi autorovou domovskou zemí a Španělskem suchozemská, což ale může ještě umocňovat odlišnosti obou zemí. Galicie je patrně oblastí, kde autor vnímá nejvíce odlišností od Anglie. Jedná se o odlišné prostředí, podnebí, jazyk i vzhled obyvatel, a v neposlední řadě také nevlídné přijetí (dlouhé čekání na celníky).³⁹

Zvolená trasa, cesty a jejich stav

Pro informace k této části své práce jsem přihlížel především k historickým mapám od několika různých autorů, které všechny vyšly zhruba v době, kdy Southey podnikl cestu, měly by tedy víceméně odrážet podobu silniční sítě a polohu sídel v tehdejší Španělsku. Zatímco mapy Tomáše Lópeze jsem zvolil především kvůli jejich podrobnosti, mapa Williama Fadena byla Southeyho cestě časově bližší a navíc usnadňovala hledání konkrétních míst podle poangličtěných názvů. Cílem této části práce bylo především podrobněji popsat směr Southeyho cesty a dále jejich kvalitu. Zároveň jsem sledoval, jak se autor a jeho spolucestovatelé orientovali v krajině, čeho si všímali, případně jak svou trasu dále členili (např. podle zmíněného stavu cest, podle místní vegetace nebo charakteru zdejšího osídlení).

Podle Fadenovy mapy představovala města *Coruna* i *Betanzos* důležité silniční uzly. Tomu odpovídá i Southeyho popis cesty do *Betanzos*, kterou označuje jako „výbornou“ (excellent). Dle jeho popisu je však část cesty do následujícího města *Lugo* nedostavěná, cestu z *Luga* pak popisuje jako „velmi špatnou.“ Na základě Southeyho popisu i map pak další etapa směřovala mimo hlavní cestu, přes hory rozdělující království Galicie a Leonu. Na hlavní cestu se zřejmě napojili těsně před městem *Villafranca*, což ale autor ve svém textu nijak nereflektuje. Dále po ní pokračuje přes města *Astorga* a *Baneza*, přičemž

³⁸ Southey, cit. 32, s. IX, 242.

³⁹ Tamtéž, s. 4.

cesta z Banezy je opět označena jako „velmi špatná.“ Krátký úsek cesty z *Puente de Bisana* do *Benevente* pak označuje za dobrý, přičemž poukazuje na proměnlivou kvalitu cest.⁴⁰

Z *Benevente* pak pokračovali přes řeku *Ezla*. Úsek další cesty mezi městečky *Vallapando* a *Villar de Frades* pak podle *Southeyho* vedl přes „rozoraná pole a bažiny.“⁴¹ Dále pokračovali do města *Vega del Toro* a následně do *Tordesillas*. Cestu do *Tordesillas* popisuje jako dlážděnou, přičemž za městem dláždění náhle mizelo a na cestě se objevovaly nerovnosti. U *Tordesillas* popisuje *Southey* přechod řeky *Duero* přes „vznešený“ most. Dále směřovali cestovatelé do *Mediny del Campo*, na půli cesty mezi těmito městy ležela *Ruada*. U malé vesničky *Artequines* dostáváme informaci, že se nacházela tři dny cesty od Madridu. Město *Arebalo* bylo prý vhodně umístěné v blízkosti královských sýpek⁴² a opět na hlavní cestě na křižovatce. Před vesnicí *Labajos* vstoupili cestovatelé na novou cestu, zanedlouho zahlédli pohoří *Guadarama*. Dále na cestě narazili na „královský hotel“ *Funda San Rafael*, který se nacházel na křižovatce cest-pravá vedla do *San Ildefonsa*, levá do *Coruny*.⁴³ Odtud pokračovali 8 mil⁴⁴ do vesnice *Guadarama*, zanedlouho projeli kolem *Escorialu* a poprvé spatřili Madrid. Hostince na cestě byly obsazené, proto sjeli z cesty a zamířili do *Aribacas*. Těsně před *Madridem* přešli přes řeku *Manzanares*. Z Madridu odjeli po *Segovijském* mostu, po němž zřejmě i přijeli.⁴⁵ *Southey* se na tomto místě, v souvislosti s výpravou španělského krále do Portugalska, zmínil také o alternativní cestě z Madridu přes *Ciudad Rodrigo*, ale ta byla prý nepoužitelná kvůli možnosti silných dešťů.⁴⁶

⁴⁰ Tamtéž, s. 83.

⁴¹ Tamtéž, s. 92.

⁴² Tamtéž, s. 100.

⁴³ Tamtéž, s. 102.

⁴⁴ V textu používá autor španělskou délkovou jednotku *legua* (league), kterou v úvodu cestopisu definuje jako 4 anglické míle, proto 2 *legua*=8 mil. Pro větší přehlednost budu vzdálenosti ve své práci uvádět už převedené na míle.

⁴⁵ *Southey*, cit. 32, s. 185.

⁴⁶ Tamtéž, s. 117. Král Karel IV. s celým svým dvorem se krátce před *Southeyho* odjezdem vydal po stejné trase k *Badajozu* a portugalské hranici, aby se zde setkal s portugalským králem. Dle *Southeyho* představoval tento fakt pro cestovatele řadu problémů, zvažovali proto odbočení z hlavní cesty. Vliv královny výpravy na ostatní cestovatele podrobněji popisují v části věnované španělským provinciím.

Následné silnice byly sice uhlazeny kvůli králi a jeho doprovodu, ale obrovské množství dvořanů v průvodu cesty silně poškodilo. Dalších 8 mil za Madridem dorazil Southey se svými spolucestovateli do *Mostoles*. Přešli malou říčku *Guadaramu* a u města *Naval Carnero* sešli z hlavní cesty, aby se vyhnuli vracejícímu se králově družině.⁴⁷ Nalevo od další cesty ležela městečka *Santa Cruz* a *Chrismunda*, napravo zasněžené vrcholky hor. Cesta za vesnicí *Bravo* byla špatná, z pláně pak byla vidět 8 mil vzdálená *Talaveyra de la Reyna* a její věže. Na cestě do tohoto města přešli dlouhý most, pod odjezdu z blízkého *Paralbanegas* vlevo zahlédli město a hrad *Oropesa*. Nedaleko na kopci stálo městečko *Lagartina* a kousek odtud další jemu podobné, obě obklopeny olivovými háji. Zahlédli kostel v *La Calzada de Oropesa* a ještě tři další kostely. Část následující cesty do *Naval Moral* přitom měla vést přes pustá vřesoviště, která prý byla „stejně nezajímavá jako cesty v Cornwallu.“⁴⁸ O něco později vystoupili cestovatelé z lesa a přešli na bažinatou pláň, kde byla cesta opravdu špatná. Po 14 mílích zde leželo jediné městečko, *Almaraz*. Kousek za ním protékala řeka *Tajo* (v textu *Tagus*), přes nějž vedl „vznešený“ most se dvěma oblouky.⁴⁹ Kousek od mostu ležela *Venta Nueva*, kde se ubytovali kvůli nemocné mule. Na další cestě se chtěli vyhnout králově průvodu a nebezpečí konfiskace kočáru, ale jediná oklika vedla přes hory, kde by nejspíš pobývali pašeráci a kočár by se navíc mohl rozbít, proto jeli po téže cestě dál.⁵⁰ Brzy po odjezdu z *Venta Nueva* začali stoupat na horu *Miraveti*, výstup byl prý obtížný a strmý, ale bezpečný. Po sestupu se krajina změnila-začal se tam objevovat nový druh stromu, který na slunci silně voněl.⁵¹ Cesta odtud do *Jarayzejo* trvala něco přes čtyři hodiny. Z kopce za tímto městečkem bylo vidět 20 mil vzdálené *Truxillo*. Zanedlouho dorazili k horskému průsmyku, který byl prý „naprosto bezpečný „na rozdíl od Clarkových časů.“⁵² Protějšší kopec byl silně zalesněný a mezi ním a horami tekla řeka. Přešli po velmi zajímavě řešeném mostě, který měl

⁴⁷ Tamtéž, s. 186.

⁴⁸ Tamtéž, s. 194.

⁴⁹ Tamtéž, s. 202.

⁵⁰ Tamtéž, s. 204.

⁵¹ Tamtéž, s. 221.

⁵² Tamtéž, s. 222.

devět oblouků a vedl přes malý ostrůvek v řece.⁵³ V blízkém lese se nacházel palác, patřící markýzi de Conquista. Nedaleko *Truxilla* leželo po pravici město *Plasencia*, kam odešel na odpočinek Karel V. Brzy po odjezdu z města Truxillo se krajina změnila a objevily se bažiny, které napohled připomínaly cesty v Cornwallu (podobně jako předtím u *Naval Moral*).⁵⁴ Prošli kolem hory *Santa Cruz*, kterou viděli už včera od *Puente de Mireveti*. Najedli se ve vesnici *Puerto de Santa Cruz*, dále jeli krajinou téměř vylidněnou nebo v hrozném stavu (Viz. popis Extremadury v následující kapitole). Cesta z *Puerto de Santa Cruz* do *Miajadas* byla nejprve holá a kamenitá, později částečně osázená a nyní plná „příjemné zeleně.“ Nedaleko stál most přes malou říčku, k němuž vedla strmá cesta a který se uprostřed prudce stácel. Kdyby přitom byl postaven o kousek dál po proudu, dalo by se tomu snadno vyhnout, avšak ve Španělsku měl být takový nepraktický postup běžný.⁵⁵ Následující krajina byla bohatá, ale neobdělávaná a neosídlená, protože po cestě narazili jen na jednu poštovní stanici, u níž uviděli první pomeranče a myrtu. Ze *San Pedro* ušli asi 4 míle a po pravici míjeli vesnici *Truxillano* (mimořádně chybně v autorově úvodním seznamu). Zbytek cesty do *Meridy* vedl přes otevřenou a obdělávanou krajinu. Těsně před městem prošli pod akvaduktem, stejně jako pod následujícím pozůstatkem oblouku z nějaké staré stavby. Řeku *Guadiana* pak přešli za *Meridou* přes velmi dlouhý most. Na břehu řeky stál hrad a na ostrově uprostřed pozůstatky jakési dílny. Po určité době se cestovatelé drželi pod souvislým pásem kopců, dokud nevystoupali do vesnice *Lobon*.⁵⁶ Po sestupu z *Lobonu* dojeli přes pláň do *Talaveruely*. Už ze vzdálenosti 4 mil viděli pohraniční *Badajoz* a jeho pevnost. O dalších 12 mil dále pak portugalské město *Elvas* a pevnost *La Lippe*.⁵⁷ Z *Badajozu* odjeli po velmi pěkném mostě přes řeku *Guadianu*, o něco dále se pak nacházela říčka, která oddělovala Španělsko od Portugalska.

⁵³ Tamtéž. V souvislosti s mostem používá autor označení „singular“ a popisuje jeho celkovou konstrukci.

⁵⁴ Tamtéž, s. 229.

⁵⁵ Tamtéž, s. 235.

⁵⁶ Tamtéž, s. 239.

⁵⁷ Tamtéž, s. 241.

Španělsko/provincie

V úvodu k této části bych nejprve vymezil své používání slova „provincie“ ve španělském kontextu. Přestože se toto označení často používá pro jakékoliv oblasti mimo centrum daného státu, v případě tehdejšího Španělska je poněkud zavádějící. Oblasti, kterých si Southey všiml, totiž byly oficiálně většinou označovány jako „království,“ a teprve ony se pak dále dělily na provincie.⁵⁸ Jelikož provincie jako takové byly poměrně malé celky, jejichž hranice autor nesleduje, budu pro větší oblasti typu Kastilie nebo Leonu používat spíše označení „království,“ tedy s výjimkou Extremadury, která byla skutečně provincií.

První navštívená oblast, Galicie, je spojována především s divokou a dle autora krásnou krajinou. Nedovídáme se však, že by měli Galicijci nějaké specifické zvyky nebo jazyk. Na druhou stranu se v rámci popisu Galicie objevuje několik místních příběhů, odehrávajících se především v přímořských oblastech provincie. Už ve městě Coruna se objevuje užívání jak pojmu Galicie, tak přívlastku španělský. Přitom Galicie označuje zemi jako takovou, ale místo přívlastku „galicijský“ používá adjektivum „španělský.“ Z toho tedy vyplývá, že si je autor vědom existence provincie v zeměpisné rovině, nikde se však přímo nevyjadřuje o existenci Galicijců jako specifické entity, odlišné od Španělů, resp. Kastilců.

Mezi další oblastmi, které jsou zvláště zdůrazněny, patří království Leónu a oblasti Staré a Nové Kastilie.⁵⁹ Ty jsou také vymezeny spíše na základě vzhledu krajiny než kulturně. Zvláště se to týká poslední části Southeyho cesty po Španělsku (konkrétně Nové Kastilii), kdy krajinu popisuje jako soubor rozsáhlých a nezajímavých plání.⁶⁰ Opakují se také slova z úvodu cestopisu o „pustých a divokých horských cestách Leónu.“⁶¹ Na jednom místě však Southey popisuje leónskou krajinu jako „úrodná údolí, zavlažovaná dvěma řekami.“⁶²

⁵⁸ Viz. Např. Faden, William. *Spain and Portugal; divided into their respective kingdoms and provinces, from the Spanish and Portuguese provincial maps.* London 1796.

⁵⁹ Oba celky autor shodně označuje jako „Kastilii“ a nijak mezi nimi nerozlišuje. Navíc používá pro Kastilii i León velmi podobné charakteristiky.

⁶⁰ Southey, cit. 32, s. 102.

⁶¹ Tamtéž, s. 76-77.

⁶² Tamtéž, s. 84.

V souvislosti s leónským městem Astorga je také zmíněna jeho dřívější příslušnost k Asturii.⁶³

Extremadura je pak považována za zřejmě nejhorší provincii, na níž autor narazil. Srovnává přitom její současný stav s dobou maurské nadvlády, kdy byl celý kraj intenzivně zemědělsky využíván. Později ale utrpěla velký úbytek obyvatelstva, který měl přetrvávat až do Southeyho současnosti. Velké množství půdy proto nebylo možné dále obdělávat a značná její část byla proto přeměněna na pastviny. I během své vlastní cesty místy popisuje krajinu jako „bohatou, ale neobdělávanou.“⁶⁴ V této části cestopisu je asi nejvíce zdůrazněna jak velmi nízká hustota osídlení, tak obrovská chudoba. To platí i pro extremadurská města, „jejichž ubohost si Angličan nedovede ani představit.“⁶⁵ Negativní dojmy z poslední části cesty jsou ještě posíleny faktem, že se současně s nimi vydával do Portugalska španělský král. Jeho doprovod měl proto obsadit nejlepší pokoje v hostincích, sníst všechny zásoby a zároveň představovat neustálé nebezpečí pro cestovatele, kterým mohl zabavit kočár.⁶⁶

Vedle těch částí Španělska, jimiž sám cestoval, zmiňuje Southey ještě existenci několika dalších. Jednak v textu provádí rozbor básně *La hermosa de angelica* od Lope de Vegy, v němž se zmiňuje o králi Andalusie, sídlícím v Seville, a o faktu, že Andalusie sousedí s Kastilií.⁶⁷ Podobně v další básni hovoří o biskajském králi.⁶⁸ Dále se objevuje krátká zmínka o Biskajsku a Navaře, které prý navštívili dva jeho spolucestovatelé. Hlavním důvodem této poznámky je fakt, že podle jejich názoru se v těchto krajích chovají místní mnohem lépe k Francouzům než Angličanům. Na rozdíl od Southeym navštívené části Španělska je tam proto vhodné vydávat se za Francouze.⁶⁹

⁶³ Tamtéž, s. 79.

⁶⁴ Tamtéž, s. 236.

⁶⁵ Tamtéž, s. 232-233.

⁶⁶ Tamtéž, např. s. 101. Dále se o tomto problému zmiňuji v kapitole *Přehled orientačních bodů*.

⁶⁷ Tamtéž, s. 133, 136.

⁶⁸ Tamtéž, s. 160.

⁶⁹ Tamtéž, s. 175-176.

Stereotypy

Autor si spojuje stereotypy jak s jednotlivými provinciemi v rámci Španělska, tak s jejich obyvateli i národem jako celkem. Tyto stereotypy se poprvé objevují už v předmluvě k cestopisu, kde autor píše např. o „divokých pustinách a vysokých útesech Leonu“ a „obrovských galicijských skalách a horách, posetých borovicemi.“⁷⁰ To vše je přitom zahrnuto pod pojem Španělsko.

Poměrně jednoznačně lze říci, že hlavními negativními rysy Španělska a potažmo Španělů jsou podle Southeyho chudoba a nevědomost, přičemž ke druhé vlastnosti se váže také pověřivost a bigotní katolicismus. Za nimi následuje špína a celkový morální a tělesný úpadek, včetně lenosti a nedostatku fantazie i podnikavosti. Se zmíněnou chudobou souvisí i velké sociální rozdíly, především výrazný přebytek neproduktivní šlechty, která jen využívá výsledky práce chudších obyvatel.

V rámci svých rozsáhlých úvah se Southey zabývá i možnými příčinami těchto neduhů. Mezi první řadí despotismus v jakékoliv podobě, především má na mysli absolutistickou vládu krále a primát katolické církve. Viní však i samotné katolické náboženství, které na řadě míst označuje za neúčinné, omezující, zpátečnické a zbytečně vyvolávající u lidí strach. Snaží se také dokázat, jak neblaze působí na Španěly nedostatečný kontakt s cizím světem a uzavřenost cizím myšlenkám.

Jak už jsem naznačil, s těmito vlastnostmi Southey spojuje především venkov, i když obecnou mravní zpustlost přenáší i na město, zejména na městskou šlechtu. Dá se říci, že v duchu osvícenství poměřuje celý národ i jednotlivce podle jejich užitečnosti pro společnost, tj. faktu, zda mají nějaké zaměstnání a jak dobře jej vykonávají. Na základě toho kritizuje právě nepracující šlechtu a neproduktivní venkovany. Bylo by možné zařadit sem i zkorumpované celníky, ovšem tento obraz byl běžně používán dávno před Southeyho cestou.

⁷⁰ Tamtéž, s. XVII.

Inkvizice

Oblíbený stereotyp, který se vyskytuje i v celé řadě starších textů o Španělsku, se týká inkvizice. Southey se však o ní nezmiňuje tak často jako autoři 16. a 17. století a zároveň vynechává detailní popisy mučení a věznění, které byly obvyklé ještě u některých jeho současníků.⁷¹ Inkvizice je přesto vnímána jako něco jednoznačně negativního, instituce, která omezuje svobodné uvažování a rozvoj vzdělanosti. Zmínky o ní nejsou sice příliš časté, ale vždy slouží jako příklad omezenosti a krutosti španělského katolicismu. Dle Southeyho ale inkvizice překvapivě není hlavní nástroj disciplinace společnosti. Za ten považuje (kromě „despotické“ vlády krále) ostatní orgány katolické církve, především zpovědníky a duchovní obecně. Společně s absolutistickou vládou krále pak tyto instituce viní z mimořádné zaostalosti země. Zajímavé je rovněž srovnat Southeyho náhled na inkvizici v minulosti a v současnosti. I když v obou případech představuje inkvizici jako hlavní překážku myšlenkového pokroku, přece jen rozlišuje intenzitu jejích perzekucí. Uvěznění duchovního a básníka Luise Ponce de Leon proto využívá jako příklad klasického inkvizičního postupu-perzekuce pravověrného křesťana za sebemenší prohřešek (v jeho případě mělo jít o překlad části Starého Zákona do španělštiny). V textu přitom nechybí stereotypní obraz „tmavé kobky,“ v níž jej inkvizice uvěznila, stejná zmínka se objevuje i v Ponce de Leonově básni po návratu z vězení. Ze současnosti nebo nedávné minulosti naproti tomu Southey neuvádí žádný inkviziční proces, omezuje se na tvrzení, že inkvizice ztrpčuje lidem život a fakt, že kontroluje vydávání všech knih. Dle Southeyho tvrzení je však současný intelektuální úpadek španělského národa nyní tak velký, že inkvizice a potažmo královská moc už nemají v „ideologické“ sféře téměř žádné otevřené nepřátele a tím pádem se mohou omezit na svou kontrolní funkci.⁷²

Přestože se v práci zaměřuji na Španělsko, v této souvislosti, bych rád stručně poukázal i na obraz portugalské inkvizice. Kromě toho, že v portugalské části cesty jsou zmínky o inkvizici mnohem častější, objevují se v ní i zprávy o nedávných inkvizičních popravách a hromadných autodafé. Obraz inkvizice v Portugalsku je proto mnohem negativnější než u příslušné španělské instituce. Dokonce je přenesen i do portugalských kolonií. Ve výsledku je zde tedy patrný velký posun oproti starší literatuře, která tradičně spojovala inkvizici a její zločiny především se Španělskem.

⁷¹ Hontanilla, cit. 14, s. 130.

⁷² Southey, cit. 32, s. 128.

Katolicismus

Víra Španělů představuje pro Southeyho zřejmě nejdůležitější bod jejich jinakosti. Přestože v mládí choval ke katolicismu určité sympatie, v době své cesty byl patrně v otázce víry poměrně vlažný. S katolickým vyznáním přitom spojuje nejen Španěly, ale i Iry, což se týká např. anekdot o svátosti zpovědi.⁷³ Přestože se anekdoty objevují na jediném místě v cestopisu a jejich tón je poměrně smířlivý, jinde komentuje projevy katolické víry spíše ostře a ironicky. I když se setkává jen s několika případy opravdu vypjaté zbožnosti, o to kritičtěji je posuzuje. Na návštěvě u vesnického ranhojiče si např. při pohledu na jeho knihovnu s náboženskými spisy neodpustí poznámku, že „pokud není dobrý ranhojič, je rozhodně dobrý katolík.“⁷⁴ Ve stejné vesnici si pak všímá stromu, kterému obyvatelé osekali větve, vyřezali do něj tvář následně jej uctívali coby krucifix. To vše jen proto, že úhel jeho větví poněkud připomínal kříž.⁷⁵ Ačkoliv katolictví není zdaleka prvním pojmem, který Southey se Španěly spojuje, hovoří o něm při celé řadě příležitostí. Jednak má být náboženství příčinou zmíněného úpadku a omezenosti Španělů, dále má také přiživovat jejich pokrytectví. Toho se týká Southeyho domněnka, že dle katolíků lze jakýkoliv hřích zahladit dostatečnými modlitbami nebo pouhým darem církvi.⁷⁶

Katolické vyznání Španělů se dále projevuje ve vzhledu krajiny a prostoru. Především se jedná o kostely, která zvláště na venkově tvoří architektonické dominanty, což je ještě výraznější v chudých krajích s malými a prostými obydlími.⁷⁷ Zároveň sem patří kamenné kříže, rozeté po krajině a připomínající něčí úmrtí.⁷⁸ Víra ovlivňuje i výzdobu lidských obydlí, neboť v řadě hostinců se nachází obrazy Krista, Panny Marie nebo jiných svatých. Southey si v této souvislosti několikrát stěžuje, že takto posvátné náměty bývají zvláště

⁷³ Tamtéž, s. 44.

⁷⁴ Tamtéž, s. 69-70.

⁷⁵ Tamtéž, s. 72-73.

⁷⁶ Tamtéž, s. 45-46.

⁷⁷ Tamtéž, s. 193-194.

⁷⁸ Tamtéž, s. 15.

v chudších krajích velmi neuměle zobrazeny.⁷⁹ Naproti tomu jednou z pozitivních katolických pověr je podle Southeyho posvátnost čápů, kteří hnízdí téměř na všech kostelích.⁸⁰

Jak už jsem naznačil, katolická církev má být společně s královskou mocí hlavním viníkem většiny problémů země. Kromě toho má ve Španělsku působit systém, který zajišťuje králi poslušnost šlechty a kléru. Vzniká tak situace, v níž nikdo nechce inovace nebo ho to ani nenapadne, což se týká obzvláště samotných duchovních. Tato nechuť ke změnám má opět souviset s katolickým pokrytectvím, protože všichni duchovní jsou podle Southeyho buď omezení náboženští fanatici, nebo pokrytci, kteří ve skutečnosti sami nevěří v katolické náboženství. Přitom je autor toho názoru, že by se všechny takto vzniklé problémy daly vyřešit v duchu osvícenských zásad, tedy všeobecnou informovaností a vzděláváním obyvatelstva.⁸¹

Mentální mapa

V následující části práce jsem se snažil rozdělit autorovu cestu na jednotlivé části a sledovat, jakých konkrétních míst si na cestě všímá a jaké vlastnosti si s nimi spojuje. Těmito „místy“ jsou jednak vesnice, města a obecně lidská sídla včetně hostinců stojících ve volné krajině, dále pak cesty nebo části krajiny v širším slova smyslu. Důležité pro mě přitom je, že s danými místy spojuje pozitivní nebo negativní skutečnosti. To je pak důkazem, že pro něj měla určitou důležitost, i když třeba v negativním smyslu. Jako pozitivní jsem v této souvislosti chápal taková hodnocení, která obsahovala kladné přívlastky/označení (dobrý, lepší, výborný), v řadě případů to také znamenalo přirovnávat dané místo k Anglii. Negativní hodnocení pak představovala pravý opak. Kromě hledání hodnotících přívlastků jsem se také snažil sledovat i jiné faktory, které sice nejsou nutně označeny za kladné nebo záporné, ale byly spojeny s bezpečím, pohodlím, jistotou nebo rychlostí cesty. Sem patří např. fakt, zda si cestovatelé museli sami připravit jídlo, zda vůbec narazili na hostinec nebo v jakém stavu byl jejich kočár. Zároveň se hodnocení také týkalo faktu, zda je země obdělávaná a jak hustě je zalidněna.

⁷⁹ Tamtéž, s. 73, 106.

⁸⁰ Tamtéž, s. 232.

⁸¹ Tamtéž, s. 233-234.

Do značné míry se budu v rozboru soustředit na stav hostinců, což je dáno jednak charakterem cesty bez delších zastávek, dále pak spíše menší velikostí navštívených měst a vesnic. Z obou důvodů proto hostince tvořily důležitou součást cesty, zejména na venkově. Zmíněné skutečnosti bych se pak snažil vztáhnout jednak k autorovu hodnocení Španělska a jeho jednotlivých částí. Jelikož autor popisuje cestu celkem podrobně a nenaráží během ní na mnoho větších měst, zahrnu do svého rozboru poměrně velké množství míst. Především se ale pokusím vyvodit z jednotlivých dojmů širší důsledky a rozlišit navštívené části Španělska za „dobré“ a „špatné.“

Při soupisu orientačních bodů autorovy cesty jsem vycházel nejprve z úvodního přehledu navštívených míst, dále pak ze samotných zmínek v textu. Do výsledné tabulky jsem pak zařadil ta místa nebo oblasti, kterých si podrobněji všímá, tj. která nějakým způsobem hodnotí. V této fázi jsem se přitom snažil vyloučit všeobecné hodnotící soudy, které se týkaly celého Španělska nebo španělské „národní povahy“ a nesouvisely přímo s konkrétním místem. Southey ale mohl v některých případech použít opačný postup, tedy vyjádřit se ke konkrétní oblasti a následně toto hodnocení přenést na celé Španělsko.

Na všech těchto místech kromě zmíněné Coruny a Madridu v podstatě jen přenocoval, z toho důvodu a také vzhledem k jejich počtu je proto mezi sebou nijak výrazně nerozlišuje. Krátký pobyt ve všech městech byl zřejmě daný obvyklou dobovou praxí nezastavovat se nikde příliš dlouho, dokud cestovatel nedosáhl cíle své cesty.⁸² Relativně krátký pobyt v Madridu by současně odpovídal Southeyho směřování do Portugalska. V takovém případě by ovšem bylo neobvyklé, že si vybral složitou a zdlouhavou suchozemskou cestu, když mohl přímo do Lisabonu připlout po moři, jako tomu ostatně bylo během jeho druhé cesty na Iberský poloostrov.⁸³ Nabízí se proto otázka, zda trasu přes Španělsko nevolil záměrně, přinejmenším kvůli čtenářům svého cestopisu, kteří mohli jevit o Španělsko velký zájem. V samotném cestopise není tento rozpor vysvětlen, ale dle některých Southeyho životopisů navrhl delší trasu přes Madrid právě spisovatelův strýc Herbert Hill.⁸⁴ Každopádně se Southey v celém textu snaží vzbudit dojem, že cesta Španělskem a zvláště "zajížďka" do Madridu nebyly hlavními cíli jeho cesty.

⁸² Mączak, cit. 12, s. 59.

⁸³ Simmons, cit. 30, s. 86.

⁸⁴ Browne, cit. 29, s. 52.

Přehled orientačních bodů

V následující tabulce jsem na základě předchozího vymezení vypsál autorovy orientační body, názvy těchto míst a pozitivní i negativní vlastnosti s nimi spojené. Na základě těchto hodnocení jsem se pak snažil určit, zda bylo místo celkově považováno za pozitivní nebo negativní. Pokud si s ním autor spojoval kladné i záporné skutečnosti, pak jsem se řídil jednak dle jejich počtu, dále pak dle závažnosti. To znamená, že skutečnosti, přímo ovlivňující pohodlí a bezpečí jsem považoval za závažnější než např. hezký výhled. Dále mi v rozhodování pomáhala intenzita určitých vlastností, např. k označení „velice špatný“ jsem přihlížel více než jen k adjektivu „špatný.“ Výsledný dojem z určitého místa jsem hodnotil jako „pozitivní“, „negativní“, nebo „smíšený.“ Pokud se hodnocení jen lehce přiklápělo na jednu stranu, použil jsem označení „spíše pozitivní/negativní.“ Abych zdůraznil kvalitativní rozdíl mezi jednotlivými místy, použil jsem i barevné rozlišení-pro pozitivní obraz modrou barvu, pro negativní červenou a pro smíšený zelenou. Pokud byl obraz jen spíše pozitivní nebo negativní, pak jsem žádné barevné označení nepoužil.

Místa uvádím v tabulce v takovém pořadí, v jakém je autor popisuje ve svém cestopise. Z praktických důvodů jsem pak některá místa uvedl společně pod jedním číslem, zejména v případech, kdy se u některých z nich objevilo třeba jen jediné stručné hodnocení. Navíc takový postup vyhovoval mému záměru vytvořit mentální mapu na základě větších měst a rozsáhlejších celků, tedy nikoliv popisovat charakter každé vesnice zvlášť. V tomto ohledu tvoří také výjimku Madrid, nejrozsáhleji popisované místo, jehož charakteristiku jsem z tohoto důvodu rozdělil na několik tematických celků. Jak už jsem zmínil, vybral jsem v tabulce taková místa, která jsou nějak hodnocena, proto se výsledný seznam nemusí nutně shodovat se zmíněným itinerářem, který je v Southeyho cestopisu uveden. Stejnou metodu a tabulku používám v jiné části práce i pro druhý zkoumaný cestopis.

	Název místa	Kladné vlastnosti	Záporné vlastnosti	Celkový dojem
1	Coruna (La Coruña)	Čokoláda, dláždění, tržiště, fontána, nosiči, „maurská“ architektura, setkání s učencem	Celníci, špína a zápach, jídlo a pití, stav hostince (vši a zima), ošklivost obyvatel, divadlo, bezpečnostní opatření, nedůstojnost úředníků	Spíše negativní
2	Cesta z Coruny do Betanzos	Poslušnost mul, výborná cesta, krása krajiny	Špatný výhled z kočáru, podél cesty špinavé vesnice	Smíšený
3	Betanzos, cesta do Griteru	Ještě krásnější krajina než předtím	Vši, strava, probuzení noční poštou, chvatná snídaně, domy bez komínů	Spíše negativní
4	Griteru	Zdvořilost hostinské, starodávný oblouk	Mimořádně špatný hostinec (chybějící komín a světlo, špína)	Negativní
5	Cesta z Griteru do Bamonde	Krásná krajina	Nepohodlí kvůli nedokončené cestě	Smíšený
6	Bamonde	Dobrá strava (včetně zeleniny a mléka), poctivost místních	Ještě horší hostinec, setkání s „bláznivým knězem,“ drahota	Negativní
7	Cesta z Bamonde, Lugo	Výzdoba katedrály, čas na prohlídku města, jídlo a pití	Nedokončená cesta, stav kočáru, zchátralé hradby a nedostavěná katedrála	Smíšený
8	Cesta z Luga, San Juan de Corbo	Kultivovanější kraj, podobnost Anglii, ještě krásnější krajina	Velmi špatná cesta, blízkost k domácím zvířatům	Smíšený
9	Marillas, cesta do Lugares	Dobré pití, krásná krajina	Hostinec bez ohně a v pokoji uskladněno seno, horská cesta bez zábradlí	Spíše negativní
10	Lugares, Castro a cesta do Villafrancy	Otevřenost a vřelost lidí, krásná a udržovaná krajina	Krádeže, „venkovská“ hloupost, ubohé domy	Smíšený

11	Villafranca, cesta do Carcabelos	Villafranca je zvenku krásná	Zevnitř je město ošklivé, opět rozbitý kočár, absence anglického nádobí	Smíšený
12	Carcabelos a Ponferrada	Zvenku krásná města, výroba krásných přehozů, setkání s inteligentním obchodníkem, pěkný hrad	Zápach, oškliví obyvatelé, rozbitý kočár, muly rušící spánek	Smíšený
13	Cesta z Ponferrady do San Miguel de las Dueñas	Vesnice je umístěna v krásné krajině	Rozbitý kočár a čekání v zimě, absence hostince, nízká úroveň ranhojičů, uctívání stromu ve tvaru kříže	Spíše negativní
14	Cesta do Torre a Manzanar	Torre je krásné a zdejší víno dobré, zdvořilost místních	Nevyužití dobrého hostince, drahé jídlo	Smíšené
15	Cesta do Astorgy, Astorga	Zajímavý hrad a katedrála v Astorze, hostinec se zasklenými okny a výborným vínem	Holá krajina, lidé žijící v otvorech v hradební zdi	Spíše pozitivní
16	Baneza	Zatím nejlepší hostinec	Falešný celník (stejně i v Astorga), ošklivé město, drahé jídlo	Smíšený
17	Cesta do Puente de Bisana vč. vesnice	Hojnost zvěře	Velmi špatná cesta, hrozný hostinec	Negativní
18	Cesta do Benevente	Dobrá cesta	Po cestě opuštěná a zbořená vesnice	Spíše pozitivní
19	Benevente	Zajímavý hrad a velký trh (oboje z doslechu), v hostinci první milíř od Coruny, zdvořilost lidí, pěkné kostely	Nepohodlný pokoj, vši, špína a hloupost lidí	Spíše pozitivní
20	Cesta do Vallapando	Dobrá říční voda	Zbořený most, část cesty velmi špatná	Spíše negativní

21	Vallapando	Dva krocani jen za tolar	Ubohé město, hostinská je „ztělesnění hladu“	Negativní
22	Cesta z Vallapando do Villaru de Frades		Cesta přes pole a bažiny	Negativní
23	Vega de Valdetroncos	První španělský dům s komínem	Nechutné párky	Smíšený
24	Cesta k Tordesillas, Tordesillas	Až do města dlážděná cesta, dobrý hostinec s milířem, dobré víno, zdvořilost		Pozitivní
25	Cesta do Mediny del Campo	Vznešený most	Nerovná cesta, ztráta klobouku	Spíše negativní
26	Medina del Campo	Zatím nejlépe zásobované město, velmi dobrý hostinec		Pozitivní
27	Artequines a Arebalo	Dobré hostince, vhodné umístění vesnic		Pozitivní
28	Espinosa		„Jeden z nejhorších hostinců po cestě,“ chamtivost hostinského	Negativní
29	Cesta z Labajos do Funda de San Rafael	Krásný pohled na krajinu	Část cesty v mlze	Smíšený
30	Funda de San Rafael	Pohodlné ubytování, anglické vybavení (krb), dobré víno		Pozitivní
31	Cesta do Guadaramy		Údajné přepadení	Negativní

32	Guadarama		Kvůli pústu tajný nákup zásob, drahé jídlo, nepoctivý hostinský	Spíše negativní
33	Cesta do Aribaca, Aribaca		Blíže k Madridu nebyla cesta tak pěkná, hostince na hlavní cestě obsazené, v Aribaca ošklivý obraz ukřižování	Negativní
34	Madrid (cesta, první dojem)	Velkolepý vzhled bez předměstí, osázená cesta podél řeky	Nedaleko hradeb kazí pohled na palác nuzné chatrče	Pozitivní
	Ubytování	„dokonalý ráj“	Nehezké postele, v soukromém domě v chladném počasí chyběl krb	Spíše pozitivní
	Prohlídka města, celkový dojem	Hlavní ulice jedna z nejhezčích v Evropě, výroba kvalitního (avšak drahého a nevkusného) porcelánu, velmi pěkné fontány a brány, stavba nového muzea	Ošklivé divadlo, nedlážděné a úzké ulice, nevkusné oblečení (oproti starší době), město je nepříjemné a drahé, obyvatelé nemorální, nehostinné podnebí	Směšený
	Královský palác, Muzeum, františkánský konvent	„vznešená sbírka obrazů“ v paláci i konventu	Koberce plné vší, muzeum je hrozně vedeno	Spíše negativní
35	Cesta z Madridu do Mostoles, Mostoles	Zajímavý kostel v Mostoles	Špatný stav cest (díky cestujícím králi)	Směšený
36	Cesta z Mostoles, vesnice Valmojado		Málo zalidněný a nezajímavý kraj, páchnoucí vozka, ubohý pokoj	Negativní

37	Cesta do Maquedy vč. městečka	Velice krásná krajina a „vznešené“ hory, pěkný konvent		Pozitivní
38	Cesta do Talaveyra de la Reyna vč. města	Nejprve příjemná cesta posetá olivovníky, poctivost lidí, v Talaveyře jediný „provinční“ knihkupec kromě Coruny, kultivovaná krajina v okolí	Další úsek cesty je špatný	Spíše pozitivní
39	Venta de Peralbanegas		„příšerné místo,“ další cestovatelé chodí přes jejich pokoj a navíc jedí přímo z pánve	Negativní
40	Cesta z Paralbanegas do la Calzada (včetně)	Kultivovaná krajina	Horko jako v červnu, ošklivé hostinské	Spíše negativní
41	Naval Moral		Chybějící příkrývky a svíčky, králův doprovod zapálil les a uštvál muly	Negativní
42	Cesta do Venta Nueva	Vznešený most	Hrozná cesta	Negativní
43	Venta Nueva		Špatné ubytování, špína díky královým mužům	Negativní
44	Cesta do Jarayzejo vč. městečka	Velmi svébytný vzhled města	Velké horko na cestě	Smíšený
45	Cesta do Truxilla i s městem	Pozoruhodný most, opět anglické nádoby, pohled na město je pěkný	Krajina plná banditů (z doslechu), žádné zásoby	Spíše pozitivní

46	Cesta do Puerto de Santa Cruz vč. vesnice	Výborné víno	Bažinatá krajina	Smíšený
47	Cesta do Miajadas vč. města		Málo zalidněná a mimořádně chudá krajina včetně měst, pokoj připomínal spíš sklep	Negativní
48	Cesta do San Pedro vč. města	Krajina je bohatá, mimořádná zdvořilost hostinské	Nekultivovaný kraj, chudá a ubohá vesnice	Negativní
49	Cesta do Meridy vč. města	Otevřená a kultivovaná krajina, zajímavé město	Hrozný pokoj	Spíše pozitivní
50	Cesta do Lobonu, Lobon	Zpříjemnění cesty zpěvem	Nezajímavá pláň (i když plodná a zalidněná), ubohá vesnice	Negativní
51	Talaveruela		Ubohé místo, pokoj bez nábytku a zrcadla, komáři	Negativní
52	Cesta do Badajozu, Badajoz	Za městem pěkný most	Plochá a nepříjemná krajina, kontrola v pevnosti, celníci, drahá výměna peněz	Negativní
53	Přechod hranic		Museli brodit po pás ve vodě-most určen jen pro králův doprovod	Negativní

2.1.3. Výsledky analýzy

Z rozboru vyplývá, že hlavními orientačními body jsou pro autora města a vesnice, kterými na své cestě projíždí. Některými místy v tomto přehledu přímo neprojížděl, proto se o nich dozvídáme jen název nebo jen minimum informací (např. o Herrerias víme jen to, že se tam nacházejí železárny). Lze tedy odhadnout, že taková místa pro něj představovala méně důležité orientační body. Zvláštní význam pak zřejmě přikládá dvěma největším městům na cestě, Coruně a Madridu, centřům příslušných provincií, resp. v případě Madridu hlavnímu městu celého Španělska. Ve zmíněném přehledu od těchto dvou měst také odvozuje

vzdálenosti. Coruna má přitom zvláštní důležitost i z toho důvodu, že se jednalo o vůbec první místo ve Španělsku, které navštívil. U Madridu je zase jeho význam zdůrazněn označením „city,“ které není jinde ve Španělsku použito. U ostatních měst však není třeba roli těchto označení nijak zvlášť přeceňovat. Například Coruna i řada ostatních měst je v textu shodně označena jako „town,“ ačkoliv galicijská metropole patrně představovala největší město na cestě hned po Madridu. Dále se pak v textu poměrně málo vyskytuje označení „village,“ ačkoliv řada míst po cestě zřejmě byla spíše vesnického charakteru. V jiných případech se u příslušného místa střídají obě pojmenování, nejčastěji však Southey používá pouze španělský název sídla bez nějakého dalšího upřesnění jeho charakteru.

Z konkrétních budov si v malých městech a vesnicích všímá především hostinců a obydlí místních obyvatel, dále pak kostelů. Ve větších městech se kromě toho zmiňuje o palácích, fontánách a jiných volně stojících architektonických prvcích. Kvůli své zmíněné averzi ke katolickému náboženství vnímá kostely především jako výrazné orientační body a také z umělecko-architektonického hlediska. Vzhledem k jeho náboženské vlačnosti je celkem logické, že pokud už do nějakého kostela vstoupil, tak kvůli zájmu o umění, nikoliv náboženství.

Vedle měst a vesnic však autorovy orientační body představují i přírodní útvary, především řeky, méně často i pohoří. Vedle nich věnuje určitou pozornost i místní vegetaci nebo celkovému charakteru krajiny. Ve srovnání se staršími cestopisy vnímá nejen charakter, ale i krásu krajiny. Nejlépe tedy hodnotí divokou a členitou krajinu pobřeží Galicie, zatímco rovná krajina bez vegetace mu připadá nezajímavá. Důraz na hodnocení krajiny se projevuje i faktem, že se o její kráse občas vyjadřuje i ve verších.

Jak již bylo řečeno, přirovnává Southey Španělsko především k Anglii a v druhé části svého cestopisu využívá srovnání Španělska a Portugalska. Zajímavé je, že Portugalsko je kvůli silné britské přítomnosti obecně hodnoceno lépe než Španělsko, ačkoliv sám autor přiznává, že obě země Iberského poloostrova jsou si v mnoha ohledech velmi blízké. O odlišném přístupu k nim snad dostatečně vypovídá, že Southey měl mít po překročení portugalských hranic „pocit, že je blízko domova.“ Na stejném místě se přitom zmiňuje, že všichni cestovatelé „byli rádi, že utekli ze Španělska.“⁸⁵ Kromě těchto srovnání zazní v jiné části cestopisu pozoruhodné přirovnání ke Kamčatce, které má zřejmě naznačit jednoduchost španělských venkovských domů. Podobný účel zřejmě má popis jednoho městečka jako

⁸⁵ Southey, cit. 32, s. 242-243.

„domů pro Pygmeje a kostela pro Patagonce.“⁸⁶ Jinak se ale srovnání s jinými zeměmi příliš neobjevuje, což lze přičíst i faktu, že autor před touto cestou nikdy neopustil Velkou Británii. Vedle srovnávání s jinými zeměmi Evropy se často objevuje i srovnávání Španělska „se sebou samým,“ tj. kontrast údajně slavné minulosti a současného úpadku. Tento prvek se objevuje výrazněji než u Madame d'Aulnoy a může vypovídat o Southeyho větších znalostech španělské historie, nebo spíše větším důrazem na ní. Ve srovnání se starším cestopisem lze tento rozdíl možná vykládat i časovým odstupem, stejně jako faktem, že se Southey méně pohybuje ve šlechtických kruzích a více mezi „obyčejnými“ lidmi. Jak sám uvádí, na základě krásné literatury očekával ve Španělsku rytířskost, šlechtnost a další dobré vlastnosti, kterých se ale ve skutečnosti nedočkal.

U některých hodnocení není jisté, zda se týkají celého Španělska, nebo konkrétního místa (tak je tomu např. v Benevente). Je to způsobeno i tím, že autor nějaké místo popisuje až poté, co jej podle cestopisu opustil. Také často a rychle přechází mezi obecnými poznatky a informacemi ke konkrétním místům. Snažil jsem se proto zaznamenat především ta hodnocení, která je možno jasně vztáhnout k určitému místu. Ze stejného důvodu v některých případech sjednocuji více míst do jednoho hodnocení, protože není jasné, ke kterému z nich se konkrétní charakteristika váže. Ve výsledku se najde jenom málo míst, která jsou hodnocena pouze negativně, totéž platí o jednoznačně pozitivních hodnoceních. Zdá se také, že po opuštění Madridu značně klesá frekvence jakýchkoliv hodnocení konkrétních míst, místo nich se ve větší míře objevují popisy obecných španělských nectností. Důvodem změny způsobu psaní mohla být skutečnost, že autor tuto část textu upravoval až po svém návratu domů a vzhledem k poměrně podrobnému popisu v předchozích částech knihy se snažil zaujmout čtenáře spíše obecnými charakteristikami Španělska a jeho obyvatel. Svůj vliv mohlo mít i to, že cesta z Madridu byla relativně nezajímavá, jak na několika místech tvrdí.

Autor klade značný důraz na stav, charakter a estetické kvality cest a krajiny. Málokdy tedy přímo přechází od popisu jednoho města hned k druhému bez popisu cesty (ačkoliv se tak děje např. mezi Vega de Valdetroncos a Tordesillas). Zároveň některá města popisuje již ve chvíli, kdy je již vidí na obzoru (především se to týká Madridu, ale i jiných dobře viditelných měst). Madridu logicky věnuje velký prostor a soudí podle něj zbytek Španělska, v jeho případě je tedy ještě méně jasné, co se vztahuje k zemi a co jen k hlavnímu městu.

⁸⁶ Tamtéž, s. 202.

Z rozboru cestopisu vyplynulo, že kromě lidských sídel se hodnotící soudy týkají především cest, dále pak krajiny jako celku, zejména hustoty vegetace a zalidnění. Hodnocení konkrétních krajinných prvků, např. vodních toků a pohoří, se objevuje jen zřídka. Řeky však zmiňuje Southey poměrně často, a to nejen jako orientační body, nýbrž také jako prvky kráslicí krajinu.⁸⁷

Jak vyplývá z textu, je Southeyho obraz Španělska jako celku převážně negativní. Už na začátku cestopisu dává jasně najevo, že Španělsko pro něj představuje nejen cizí, ale i nepřátelskou zemi. Pokud bychom např. hodnotili celou zemi podle úvodního popisu Coruny, jednalo by se o nanejvýš špinavý a necivilizovaný kraj. Později je Southeyho popis Španělska o něco vyrovnanější, přesto jednoznačně převažuje negativní obraz. S výjimkou čtyř míst (Fundada de San Rafael, Tordesillas, Mediny del Campo a Maquedy) se nikde neobjevilo pouze pozitivní hodnocení. Pouze negativní hodnocení se naproti tomu objevovalo poměrně často (na 10 místech), i když spíše v případě malých měst a vesnic. I velká města byla však v některých případech hodnocena spíše negativně nebo alespoň se smíšenými pocity. Zřejmě nejhůře se vyjadřuje o vesnicích Griteru a Bamonde, které obě označuje za „mimořádně špatné,“ což se zřejmě týká hlavně jejich hostinců. Takové hodnocení ale bude do jisté míry dané i tím, že oběma místy projížděl teprve na začátku své cesty. Pokud bychom však hodnotili spíše celý kraj než jednotlivá místa, pak ze Southeyho hodnocení jednoznačně nejhůře vychází Extremadura a vůbec většina cesty z Madridu do Badajozu. Snad všechny zdejší hostince, které lze zřejmě považovat za nejdůležitější měřítko, označil za „ubohé“ nebo alespoň „špatné.“

Obecně vzato se navíc kladná hodnocení vesměs týkala spíše méně důležitých faktorů, jako byl vzhled měst atd. Vůbec nejčastěji souvisela kladná hodnocení se vzhledem krajiny či starých památek, nikoliv španělské společnosti. Naopak u lidí, zvláště těch venkovských, Southeymu vadí špína a chudoba, lenost, nepoctivost a nevědomost. Konkrétně kritizuje způsoby stolování, příliš familiární chování a také blízkost k domácím zvířatům, zvláště prasatům.⁸⁸ K nevědomosti patří i určitá lehkomyšlnost, např. používání otevřeného ohně v seníku nebo chybějící zábradlí podél horské cesty. Vadí mu i občasné krádeže, způsobené prý všeobecnou chudobou. Obzvláště si pak stěžuje na jednotlivce, kteří mu přímo znepříjemňují cestu. S ohledem na starší cestopisnou tradici sem patří především celníci, které

⁸⁷ Tamtéž, s. 106.

⁸⁸ Tamtéž, s. 37.

vždy popisuje se silným negativním zabarvením. Kromě těch skutečných se však setkává také s falešnými výběřčími. Takový jev pak vysvětluje stejně jako krádeže u chudých lidí nebo vysoké ceny v hostincích-možnost získat peníze bez rizika a bez žebrání.⁸⁹ Přestože podle cestopisu sám nikde nenarazil na bandity, na cestě do Guadaramy jej prý nějaký muž strhl z památníku u cesty a po příjezdu ostatních cestovatelů rychle utekl.⁹⁰

U obyvatel měst, zvláště šlechty, odsuzuje morální úpadek, nedůstojnost, nezodpovědnost a neschopnost, což se týká i samotného krále. O to více ale oceňuje několik málo jednotlivců, které považuje za inteligentní, vzdělané nebo schopné.⁹¹ Jinak ale z kladných vlastností častěji zmiňuje v podstatě jen zdvořilost, slušnost a pohostinnost. Na venkově jsou prý lidé, zvl. hostinští, dokonce zdvořilejší než leckde v Anglii.⁹² Přes zmínky o nepoctivých hostinských se autorovi také několikrát stalo, že po odjezdu něco zanechal v hostinci a místní mu onu věc donesli ke kočáru.⁹³ Podobnou chválu ale vyvažuje jinými špatnými vlastnostmi, zejména ubohostí většiny venkova a také zmíněnými krádežemi, způsobenými chudobou.

K cenám se obvykle nevyjadřuje negativně ani pozitivně (pokud nemá pocit, že ho někdo chce ošidit), uvádí jen jejich výši. Srovnáním lze proto odhadnout, jakou cenu považoval za běžnou a jakou za přehnanou. Například v Madridu zaplatil za ubytování 24 realů denně, zatímco v Guadaramě považoval 5 realů za příliš mnoho.⁹⁴ Snad jen na jednom místě, v Bamonde, přímo uvádí, že ceny jsou téměř stejně vysoké jako v Anglii.⁹⁵

Kromě hodnocení jednotlivých míst vyplývá Southeyho negativní obraz zejména z kategorických soudů o celém Španělsku. Na několika místech dává myslím jednoznačně najevo, že o Španělsku nesmýšlí příliš dobře. To ukazuje už jeho zmíněný příjezd do Galicie, určité negativní předsudky už si zřejmě přivezl z Anglie. Jak nakonec sám říká, tyto

⁸⁹ Tamtéž, s. 82.

⁹⁰ Tamtéž, s. 103. Viz. Také č. 32 v předchozí tabulce.

⁹¹ Tamtéž, s. 68.

⁹² Tamtéž, s. 55, 85-86.

⁹³ Tamtéž, s. 41, 189.

⁹⁴ Tamtéž, s. 105, 111.

⁹⁵ Tamtéž, s. 41.

předsudky se dále posilují v konfrontaci s každodenní realitou a nelze říci, že by ke konci cesty nějak změnil svůj názor ve prospěch Španělska.⁹⁶ O hodnocení celé země svědčí myslím dobře to, s jakými skutečnostmi obvykle spojuje slovo „španělský.“ Dozvídáme se o „španělské žárlivosti“⁹⁷, španělském nevkusu,⁹⁸ ironicky míněné španělské chytrosti⁹⁹ a dokonce o španělské špíně.¹⁰⁰ Přestože autor nemusel tato spojení nutně použít kvůli dehonestaci Španělska, takovéto užití těžko přesvědčí čtenáře, že přívlastek „španělský“ značí něco dobrého. Asi nejvýmluvněji ukazuje autorův vztah ke Španělsku jeho přechod portugalských hranic, po kterém tvrdí, že je „rád, že utekl ze Španělska.“¹⁰¹

2.2. Cestopis Marie Catherine d'Aulnoy

2.2.1. Představení autorky, základní charakteristika cestopisů

Marie Catherine Le Jumel de Barneville, baronka z Aulnoy¹⁰² (1650/51-1705) byla spisovatelkou ze severní Francie, známou především svými pohádkami. O jejím životě nemáme příliš mnoho informací kromě skutečnosti, že se v patnácti nebo šestnácti letech stala manželkou mnohem staršího Françoise de la Motte, barona z Aulnoy. Toto nerovné manželství přitom hraje důležitou roli v jejím životě i pozdější literární tvorbě. Provázela jej řada skandálů, které vyvrcholily spiknutím s cílem obvinít barona z velezrady. Nakonec však bylo odhaleno a několik jeho účastníků popraveno. Následně mizí o baronce jakékoliv spolehlivé zprávy, je však pravděpodobné, že aby unikla trestu, uprchla z Francie. Zřejmě pobývala v té době v Anglii, Flandrech a Španělsku, čemuž by nasvědčovala i její pozdější

⁹⁶ Tamtéž, s. 112-113.

⁹⁷ Tamtéž, s. 6.

⁹⁸ Tamtéž, s. 43.

⁹⁹ Tamtéž, s. 178.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 236.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 242.

¹⁰² Dle Antoni Mączaka byla Madame d'Aulnoy jako spisovatelka nazývána hraběnkou, přestože ve skutečnosti měla titul baronky. Viz. Mączak, cit. 15, s. 143.

literární díla s cestovatelskou tematikou (*Mémoires sur le court de Inglaterra, Mémoires sur le court d'Espagne, Relation du voyage d'Espagne*).

Literární činnosti se baronka začala věnovat až v 90. letech 17. století, zřejmě po svém návratu do Francie. Byla autorkou údajně první francouzské pohádky, celkem jich během života napsala 25. Vedle toho zahrnuje její dílo sentimentálně laděné romány a novely z prostředí vysoké společnosti, dále pak zmíněné paměti z Anglie a Španělska. Zajímavé přitom je, že během mnou sledovaného období, tedy až do konce 18. století, byly její romány a cestopisy oblíbenější než pohádky. V pozdější době však často byla více než jejím pohádkám věnována pozornost mladším pohádkovým sbírkám Charlese Perraulta.¹⁰³

Již za svého života byla baronka velmi oblíbená v literárních i společenských kruzích. O tom svědčí zejména její členství v padovské akademii Ricovvati, dále také založení jejího vlastního salonu, který navštěvoval např. Charles de Saint-Evremond.¹⁰⁴ Co se týče přijetí samotného cestopisu mezi čtenáři, jedná se právě o jeden z důvodů, proč jsem si právě jej vybral k rozboru. Ihned po svém prvním francouzském vydání totiž dosáhl obrovské popularity a záhy byl přeložen do angličtiny a němčiny. Ve všech těchto jazycích pak byl opětovně vydáván po celé 18. i část 19. století. Hlavním důvodem zřejmě byly jeho literární kvality, ale i po téměř sto letech od svého prvního vydání byl patrně používán také jako zdroj informací o Španělsku. Pozdější vydání byla dokonce pro větší aktuálnost doplňována úryvky z novějších cestopisů, aby tak poskytovala „aktuální a komplexní obraz Španělska.“¹⁰⁵ Zřejmě z podobných důvodů také docházelo k soubornému vydávání obou barončiných děl o Španělsku v jediném svazku.

Na tomto místě je také důležité zmínit otázku autenticity, resp. původnosti barončiných autobiografických děl, která se soustředila především na oba její popisy Španělska. Jisté pochybnosti o důvěryhodnosti díla se objevovaly už na počátku 18. století, nebyly ale jednoznačně a všeobecně přijímány. Kriticky se touto otázkou zřejmě jako první zabýval až

¹⁰³ Seifert, Lewis C. *Marie Catherine Le Jumel de Barneville, Comtesse d'Aulnoy*. In: Sartori, Eva, Martin (ed.). *French Women Writers*. New York 1994, s. 16-17.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁵ Např. v anglickém vydání z roku 1774 tvořily takové části cestopisu Giuseppe Barettilho *A journey from London to Genoa*. Viz. Také Aulnoy, Marie, Catherine d'. *The Lady's travels into Spain or, A genuine relation of the religion, laws, commerce, customs and Manners of that country. Written by the Countess of Danois, in a series of letters to a friend at Paris (1. svazek)*. London 1774, str. VI-VII, IX-X.

literární historik Raymond Foulché-Delbosc v roce 1926. Došel přitom k jednoznačnému závěru, že značná část barončina cestopisu je buď převzatá od jiných autorů, nebo jednoduše vymyšlena.¹⁰⁶ V ještě větší míře to mělo platit o Memoárech ze španělského dvora, které byly téměř celé opsány. Delbosc se dokonce vyjádřil v tom smyslu, že baronka ve skutečnosti Španělsko nikdy nenavštívila.¹⁰⁷ Zatímco značná část autorů tento názor přijala, někteří stále považují její cestopis za autentický.¹⁰⁸ Ať je ale pravda jakákoliv, otázka pravdivosti skutečností, které jsou popsány v jejím cestopisu, není hlavním tématem mé práce. Pokud by většinu díla opravdu sama nenapsala a celou cestu si vymyslela, neměnilo by to nic na oblibě, které cestopis v Anglii i jinde dosáhl. Dokonce i v případě, že by soudobí čtenáři považovali dílo pouze za zábavnou četbu bez reálného základu (což lze ovšem obtížně dokázat), nemůžeme vyloučit, že by přesto ovlivnilo jejich smýšlení o Španělsku. Jak už jsem navíc podotkl, v celé řadě vydání je cestopis přímo představován čtenáři jako věrný popis země, z čehož také vycházím při jeho rozboru.¹⁰⁹ Pokud však jde o otázku jeho autenticity, nepřikláním se ani na jednu stranu tohoto sporu.

Zkoumaný cestopis byl poprvé vydán roku 1691 a v něm popsaná cesta se měla udát mezi 19. únorem 1679 a 28. zářím 1681. Je napsán formou dopisů, které autorka adresuje své údajné sestřenici v Paříži. Z jejich časového rozpětí vyplývá, že měla pobývat ve Španělsku nesrovnatelně delší dobu než Southey, i když většinu této doby nestrávila na cestách, nýbrž v Madridu. Jako příčinu své cesty uvádí autorka setkání s jistou svou příbuznou v hlavním městě Španělska.¹¹⁰ Formálně býval cestopis v některých vydáních rozdělen do dvou svazků, přičemž první svazek popisoval cestu do Madridu a část zdejšího pobytu, druhý se věnoval pouze postřehům z Madridu. Pro účely své práce jsem analyzoval pouze první z těchto dílů, končící v Madridu 27. dubna. Hlavním důvodem bylo především to, že se v něm autorka nejvíce věnuje popisu cesty a všeho, co po cestě viděla. Druhá kniha je totiž ve větší míře než ta první spíše soupisem dvorských příběhů, než skutečným cestopisem. Navíc by autorčino

¹⁰⁶ Foulché-Delbosc, cit. 36, s. L.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. LXI.

¹⁰⁸ Hillgarth, J. N. *The Mirror of Spain, 1500-1700*. Ann Arbor 2000, s. 154.

¹⁰⁹ Aulnoy, cit. 105, s. V.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 198. Dle Foulché-Delbosca se jedná o její matku, Madame de Gudannes. Viz. Foulché-Delbosc, cit. 36, s. XXX.

soustředění pouze na Madrid poněkud narušilo základní koncepci mé práce, totiž mentální mapu celé zvolené trasy cestopisu.

Barončina cesta směřovala z města Bayonne a St. Jean de Luz na jihozápadě Francie a přecházela španělskou hranici v severní části Pyrenejí, přes řeku Bidassoa. Odtud pokračovala podél mořského pobřeží do biskajského San Sebastianu, dále pak na jihozápad do vnitrozemí přes provincie Guipuzcoa, Alava a přes Starou Kastilii. Z Burgosu, centra této části Kastilie, pak vedla její cesta na jih do Madridu, který byl také konečným cílem její cesty. Přestože se úvodní část cesty z Bayonne až k řece Bidassoa formálně netýká Španělska, zařadil jsem jí do rozboru také. Jednak proto, že celý zbytek cestopisu se týká vysloveně jen Španělska, a kdyby autorka nechtěla psát o jihozápadní Francii v souvislosti s přechodem hranice, nemusela tuto pasáž vlastně vůbec použít. Významnějším faktorem ale byl způsob, jakým je tato část cesty popsána. Města St. Jean de Luz a Bayonne se sice stále nacházela ve Francii, ale autorka o nich přesto psala, jako by ležely v cizí zemi. To posilují i exotické prvky, které s touto částí Francie baronka spojovala (v Bayonne např. měla spatřit Židy a Maury).¹¹¹

2.2.2. Analýza cestopisu

Hranice

Vzhledem k době vzniku díla a francouzskému původu autorky hraje hranice mezi „její“ zemí a Španělskem ještě větší roli než u předchozího cestopisu. Především byly obě země bezprostředními sousedy, dále mělo svůj vliv několik vzájemných válek v průběhu druhé poloviny 17. století. O důležitosti hranice svědčí především to, že autorka přesně popisuje její polohu, jednání o hranici mezi oběma zeměmi a potíže spojené s jejím vymezováním.¹¹² V cestopise Madame d'Aulnoy hrají velkou roli taktéž hranice mezi jednotlivými provinciemi Španělska, přinejmenším se vždy zmiňuje o tom, kde během své cesty přešla na území jiné provincie. Navíc polohu řady míst vymezuje vzhledem k hranicím, ať už se jedná o hranice provincií nebo středověké hranice katolických a muslimských území ve Španělsku.

¹¹¹ Aulnoy, cit. 105, s. 7.

¹¹² Tamtéž, s. 9-11.

Dle autorky tvoří pro cestovatele ve směru od *Bayonne* první hranici řeka *Bidassoa*, rozdělující Francii a Španělsko. Za první španělské město přitom označuje *Irun*.¹¹³ V této části cesty se navíc baronka zmiňuje také o jazykové hranici. Španělsko-francouzské pohraničí (Biskajsko) mají podle ní obývat lidé s vlastním jazykem, kterému nikdo kromě nich nerozumí. V psané podobě však má část z nich používat francouzštinu a druhá část španělštinu, podle toho, zda jsou poddaní francouzského nebo španělského krále.¹¹⁴

V samotném Španělsku si pak jako první všímá provincie *Guipuzcoa*, v níž leží město San Sebastian. Jak vyplývá z textu, je ona provincie součástí zmíněného Biskajska. Celá tato oblast je pak na jihu oddělena od Staré Kastilie uměle vytvořeným skalním tunelem, který se nachází nedaleko vrcholku hory Sv. Adriana.¹¹⁵ Jako další je zmíněna provincie *Alava*, také součást Biskajska, v níž se nachází město *Galaretta*.¹¹⁶ Ve stejné provincii má ležet také město Victoria, které baronka navštívila později, a které je hlavním městem provincie. Zároveň se mělo jednat o první město v Kastilii.¹¹⁷ Dále se zmiňuje o městečku *Miranda d' Ebro*, kterým protéká stejnojmenná řeka.¹¹⁸ Hranice je zmíněna i v souvislosti s *Burgosem*, který měl být jako první španělské město dobyt od Maurů, navíc byl dlouho sídlem španělských králů. Je hlavním městem Staré Kastilie a také vedle *Toleda* nejdůležitějším městem obou Kastilií.¹¹⁹ Poslední hranicí na cestě do Madridu pak měla být hora *Samozierra*, oddělující starou a novou Kastilii.¹²⁰ Madrid se nachází ve středu Španělska, v Nové Kastilii.

Kromě toho se baronka po cestě setkává s lidmi, kteří jí vyprávějí o „svých rodných krajích,“ tedy těch územích Španělska, které ona sama nenavštívila. Tuto roli plní zejména skupina tří španělských rytířů, kteří se měli k baronce připojit nedaleko San Sebastianu (jeden

¹¹³ Tamtéž, s. 12.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 11.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 37-38.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 43.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 78.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 109.

¹²⁰ Tamtéž, s. 210-211.

měl pocházet z Andalusie, druhý z Galicie a třetí z Katalánska).¹²¹ Jejich vyprávění pak autorka poslouchá vždy večer v hostinci, zatímco ostatní hrají karty. Podobné popisy slýchá i od jiných španělských šlechticů, s nimiž se setkává, ve výsledku tedy obsahuje její cestopis základní informace o téměř celém Španělsku a navíc i Portugalsku. Tyto části cestopisu jsem však do rozboru nezařadil, neboť přímo nesouvisejí s její cestou, navíc jsou téměř stejně rozsáhlé jako vlastní popis jejího putování.

Přehled orientačních bodů

Zatímco při rozboru cestopisu Roberta Southeyho jsem vycházel z jeho vlastního přehledu navštívených míst, u tohoto cestopisu se kromě svého vlastního rozboru opírám o jednoduchý itinerář, který ve své předmluvě k jeho modernímu vydání sestavil Raymond Foulché-Delbosc.¹²² Pro cestopis je charakteristické poměrně malé množství orientačních bodů, což může být dáno jednak relativně krátkou trasou (z Madridu už nepokračuje dále do Španělska ani nepopisuje svůj návrat), dále pak menším důrazem, který autorka klade na popis cesty a navštívených míst.

	Název místa	Kladné vlastnosti	Záporné vlastnosti	Celkový dojem
1	Bayonne, 1. den pobytu	Pěkné cesty okolo hradu, příjemná společnost	Prasata jako domácí mazlíčci, nuda u tance	Spíše pozitivní
	2. den pobytu	Dobrá večeře u pana St. Pe, příjemná společnost a dobré hradní opevnění	V synagoze nic zajímavého	Pozitivní
	Bayonne obecně	Veselí obyvatelé, nízké ceny, nejlepší plátno ve Francii		Pozitivní
	Odjezd z města		Velice drahá nosítka, dotěrní celníci a muzikanti	Negativní

¹²¹ Tamtéž, s. 40-41.

¹²² Travels into Spain, s. XXIX-XXX.

2	Cesta do St. Jean de Luz	Část cesty podél moře, hezký výhled	První část cesty holá	Pozitivní
3	St. Jean de Luz	Největší a nejlepší pevnost ve Francii, dobrá zábava a jídlo, velice příjemné a hezké místo, pětkrát levněji než v Paříži	Nepohodlné postele	Pozitivní
	Odjezd z města	Velmi pěkný kostel	Výběřčí mýta u mostu („18 crowns“)	Negativní
4	Hrad Artois a Orognés	Silný hrad		Pozitivní
5	Řeka Bidassoa a cesta do Irunu		Zdržení díky celníkům a horám, směšně oblečení společníci španělského bankéře	Negativní
6	Irun	Světlý pokoj (díky množství svíček)	Špatně postavené a nezajímavé město- „není o čem mluvit,“ nic nesnědla kvůli koření, drahý hostinec, bankéř z ní vylákal hodinky,	Negativní
7	Cesta do San Sebastianu		Hrubá a úzká cesta na okraji skal	Negativní
8	San Sebastian	Dobrá obrana přístavu, vzhledem k ročnímu období pěkné počasí		Pozitivní
	Celkový dojem z města	Příjemné město, velké, čisté a dobře dlážděné ulice, pěkné domy a kostely, dobrá obrana, výborné ryby a ovoce	Špatný stav posádky pevnosti, ceny jako v Paříži	Spíše pozitivní

	Pobyt ve městě-1. den	Setkání s Donem Fernandem de Toledo (jeho vychování a příjemná společnost)		Pozitivní
	2. den pobytu	Víno a pomeranče od Dona Fernanda	Počasí se zhoršilo, proto zpoždění	Smíšený
9	Cesta ze San Sebastianu	Krásná příroda, pomoc vesničanů	Hrubá cesta a prudké hory	Smíšený
10	Galaretta		Dobře se nebavila	Negativní
11	Cesta do Victorie	Lepší cesta než předtím, úrodný kraj s vesnicemi blízko sebe	Celníci (ale byla výprava větší než minule, proto méně obtěžovali)	Spíše pozitivní
12	Victoria	Před městem krásná pláž, koulování sněhovými koulemi s 200 účastníky, zdvořilá guvernérka, dobrá čokoláda, pěkná fontána uprostřed náměstí	Divadlo je laciné a nevkusné, celníci vydělávají na nevědomosti cizinců, zdržení kvůli špatnému počasí	Smíšený
13	Cesta z Victorie	Až do Avigny příjemná	Dále obtížná cesta podél řeky	Smíšený
14	Birbiesca	Kolej, několik pěkných zahrad	Kromě zmíněného žádná zajímavost, zatím nejhorší počasí	Spíše negativní
15	Burgos	Chladnější než zbytek země, pevný hrad, triumfální oblouk, pěkné budovy a palác, nejhezčí je ale katedrála	Postele v hostinci byly dražší než ve Fontainebleau	Smíšený
16	Cesta z Burgosu		Hrozné počasí, jeden z kočích spadl z útesu	Negativní
17	Lerma	Velmi pěkný hrad vč. parku, příjemná společnost v konventu		Pozitivní

18	Cesta z Lermy		Hrozná počasí a špatná viditelnost, návrat do Lermy	Negativní
19	Aranda de Duero		Povodeň, kvůli které zde musela ještě den počkat	Negativní
20	Cesta z Arandy		Obtíže díky oblevě a stoupání, celníci	Negativní
21	Buitrago	Velice pěkný hrad		Pozitivní
22	Cesta do Madridu	Oteplilo se a není potřeba oheň, příjemná procházka k Donovi de Pacheco	Hostince jsou horší než předtím, nerovná cesta přes písčitou pláň, vyprahlá krajina	Spíše pozitivní
23	Madrid-obecně	Dlouhé a rovné ulice, pěkné domy	Žádné opevnění, velmi špatné dláždění („nejhorší na světě“), bydlení stejně drahé jako v Paříži	Smíšené
	Madridané	Lidé téměř nepijí víno, španělští koně jsou velice pěkní, krásný vnitřek domů, kabinety kuriozit, vtip a příjemná společnost španělských šlechticů, ke svícení používají olej „stejně dobrý jako v Provence“	I šlechtici jsou hladoví a proto rádi jedí na něčí účet, ozbrojený doprovod šlechticů vypadá hrozně, ošklivé královské kočáry, oškliví trpaslíci u dvora, všichni lidé se šťourají v zubech a z marnivosti nosí brýle, pijí horkou čokoládu a hodně kořeněná jídla, místní ženy jsou celkem tlusté,	Spíše negativní
	Velikonoční oslavy	Všechny kostely velmi krásné-hlavně kaple Sv. Isidora	Drzé těhotné ženy, nekvalitní máslo a nedostatek postních ryb, drzí řezníci, špatné víno, nepříjemný pohled na flagelanty-důsledek přísných trestů od zpovědníků, neuměle vyrobené figury na velikonoční oslavy	Spíše negativní

2.2.3. Výsledky analýzy

Stejně jako v Southeyho cestopise, i zde jsou hlavními orientačními body vesnice a města, popisy konkrétních míst jsou však mnohem méně podrobné. Baronka si řady věcí nevšímá, jiné pak hodnotí spíše ve vztahu k celému Španělsku. Je tomu tak, i pokud se jedná o poměrně důležité faktory, jako je stav hostinců, poloha menších měst nebo charakteristika venkovských obyvatel. Ještě více než anglický autor se ovšem baronka věnuje např. popisu hor a řek, což souvisí s jejím výše uvedeným způsobem vnímání hranice.

Při svých cestách se více zabývá i úrovní cen v jednotlivých městech, které srovnává především s cenami v Paříži. Také častěji udává konkrétní částku, kterou musela za něco zaplatit. Cena je u ní také důležitým měřítkem úrovně a blahobytu určitého místa, stejně tak jako konkrétních věcí, které popisuje. Tento způsob hodnocení používá baronka zvláště v Madridu, kde se setkává např. s honosnými součástmi šlechtických oděvů nebo ušlechtilými koňmi.¹²³ Variantou tohoto postupu je poukazování na to, že je nějaký předmět obložen nebo vyšíván zlatem.¹²⁴ Naopak, uváděním nízkých částek, pokud jde o platy služebnictva, naznačuje baronka, že si dotyční nemohou dovolit příliš velké výdaje.¹²⁵ Je ovšem třeba si uvědomit, že přesnost takových odhadů poněkud snižuje ta skutečnost, že se jedná o převod z francouzských na britské měnové jednotky.¹²⁶

Dalším rozdílem je skutečnost, že baronka si mnohem více všímá konkrétních osob a jejich příběhů, klade větší důraz na celkovou atmosféru cesty a na dojem, který v ní jednotlivá místa zanechala. Tyto rozdíly jsou částečně dané i odlišnostmi v mužském a ženském pohledu. Baronka např. pozitivně vnímá i místa, kde byla dobrá zábava, což Southey příliš nezohledňuje. Dalším typickým znakem francouzského cestopisu je skutečnost, že autorka se vzhledem ke svému šlechtickému původu pohybovala především v prostředí španělské šlechty. Tím je dán i fakt, že mnohem častěji poukazuje na galantní chování Španělů. Celkové vyznění jejího cestopisu tedy do značné míry odpovídá romantickým představám o španělské rytířskosti. Důraz na šlechtické prostředí rovněž způsobuje, že lidé neurozeného původu jsou

¹²³ Aulnoy, cit. 105, s. 229, 304.

¹²⁴ Tamtéž, s. 59, 111.

¹²⁵ Tamtéž, s. 290.

¹²⁶ Nejčastěji používaná jednotka v anglické verzi je *crown*, tedy ¼ anglické libry. Ve francouzském originále jde přitom o *ecu*.

v textu většinou opomíjeni, případně jen letmo zmíněni. Pokud nepočítáme z pohledu autorky specifická povolání, jako jsou celníci nebo řezníci, o obyčejných obyvatelích Španělska se toho vlastně dozvíme jen velmi málo.¹²⁷

Celkově lze říci, že jakákoliv hodnocení v barončině cestopisu jsou relativně řídká, což je dáno často velmi stručným popisem cesty. U řady navštívených vesnic a městeček se dozvíme pouze jejich název, mnohdy chybí i obsáhlejší popis cesty, která k nim vedla. Do značné míry bude tento fakt zřejmě dán i stylizací autorky do role sdílné cestovatelky, která se snaží napsat v dopisech své sestřenici co nejvíce zajímavostí, proto se nezdržuje např. podrobným popisem každé vesnice. Zřejmě ze stejného důvodu také často odbočuje k dosti rozsáhlým vyprávěním o cizích lidech, která pochopitelně narušují kontinuitu popisu její vlastní cesty. V důsledku toho se zdá, že baronce šlo primárně o to zaujmout čtenáře a popis „jednotvárné“ cesty vylepšit řadou poutavých příběhů. Jak je zřejmé z celé řady reedicí, tento záměr byl poměrně úspěšný.

¹²⁷ Aulnoy, cit. 105, s. 16, 337.

3. Závěr

3.1. Komparace, výsledky práce

Ve své práci jsem se snažil na základě předešlých analýz dvou cestopisů anglického autora a francouzské autorky, obou v anglickém jazyce, postihnout obraz Španělska na konci 17. a během 18. Století, který tato díla nabízejí. Přitom jsem věnoval o něco větší pozornost Southeyho cestopisu, jelikož obsahoval více informací, na základě kterých by bylo možné si vytvořit komplexní obraz Španělska. Naproti tomu Madame d' Aulnoy se ve svém díle mnohem více zabývala různými příběhy a dvorskými klepy, které se ke Španělsku jako takovému často vůbec nevyjadřovaly.

Na základě rozborů obou děl jsem došel k závěru, že Španělsko zmíněné doby bylo považováno za poměrně zvláštní, někdy až exotickou zemi. To bylo dáno především nízkou životní úrovní místních obyvatel, stejně tak jako celou řadou odlišných zvyků oproti anglickému a francouzskému prostředí. Významnou roli sehrál zřejmě i španělský jazyk, který byl zcela odlišný od angličtiny. Celkově tvořila podstatnou část obrazu odlišnost od Anglie a Francie, tj. zemí, odkud pocházeli autoři.

Jelikož základní rysy obou cestopisů a jejich vidění Španělska jsem již analyzoval v příslušných částech práce, nyní bych rád provedl shrnutí a alespoň částečnou komparaci mezi oběma díly a jejich autory. Jak už jsem předeslal v úvodu, autoři obou cestopisů byli profesí spisovatelé, tudíž lidé s určitým vzděláním a zároveň i literární zkušeností (i když v případě obou představovaly zvolené cestopisy jejich ranější práce). Přesto je odlišovalo jejich společenské postavení, velký vliv na odlišnost obou cestopisů má samozřejmě i časový odstup a odlišné politické a společenské poměry ve Španělsku v době prvního vydání. Odlišný původ i národnost obou autorů proto logicky ovlivňují výsledné vnímání Španělska. Nezanedbatelnou roli potom hrají rozdílné trasy obou cestovatelů, které se protínají pouze v Madridu. V obou případech jistě stála za vznikem cestopisů poptávka po popisu exotické země, která ze strany autorů jistě souvisela i s předpokladem komerčního úspěchu. Další odlišností mezi autory je věkový rozdíl v době, kdy podnikli cestu. Přestože nemůžeme jednoznačně říci, kdy cestovala do Španělska baronka d' Aulnoy, datuje svůj cestopis mezi léty 1680 a 1681, kdy jí bylo okolo třiceti let. Southey naproti tomu podnikl cestu ve svých 21

letech. Můžeme srovnat i vliv cesty na jejich literární dílo. Zatímco Madame d' Aulnoy si vysloveně španělskou tematiku zvolila jen v několika svých dílech, na Southeyho zřejmě jeho cesta zapůsobila více. Nelze sice přímo určit, jak moc se zajímal o Španělsko před cestou, faktem ale je, že španělský a portugalský svět se stal jedním z důležitých témat jeho tvorby. Důkazem toho jsou příslušná díla zmíněná v jeho životopisném medailonu, přičemž taková tematika rozhodně nebyla v tehdejší Británii obvyklá.

Oba cestopisy mají charakter cestovního deníku a víceméně chronologicky popisují svou cestu. Oba autoři, zejména Southey, však vyprávění prokládají úvahami o Španělsku a jeho obyvatelích. Obě díla jsou také psána formou dopisů, s tím rozdílem, že dopisy u Madame d' Aulnoy jsou výrazně delší. Formální rozdíl je také v tom, že Southey se obrací k „anonymnímu“ čtenáři (tj. nikomu konkrétnímu své dopisy neadresuje), baronka d' Aulnoy předkládá celý cestopis jako skutečné dopisy, které měla odesílat své sestřenici. Epistolární forma není každopádně příliš překvapující, když uvážíme, jak oblíbená byla v té době mezi autory jakýchkoliv popisů Španělska a cestopisů obecně. Kromě výše zmíněného je nápadná i odlišná literární úroveň obou cestopisů, kterou však mohl způsobit i překlad staršího z nich do angličtiny.

Dalším společným rysem obou cestopisů je zvolené roční období, kdy cestu uskutečnili. Přestože trasa obou cest byla rozdílná a protínala se jen v Madridu, samotné podmínky cesty se příliš nelišily. Oba cestovatelé podnikli své putování v zimě. Zatímco u Southeyho měla tato volba určitou logiku, neboť procházel přes vyprahlé španělské vnitrozemí, Madame d' Aulnoy několikrát přecházela vysoké hory, což jí chladné počasí a sníh jen komplikovaly. Na tomto místě bych znovu připomněl, že Southey si také mohl cestu do Lisabonu výrazně usnadnit, pokud by plul přímo do Portugalska a nikoliv do Galicie.

Co se týče vztahu ke Španělsku, na rozdíl od Southeyho dodržuje Madame d' Aulnoy určitou politickou korektnost a nesoudí celou zemi jako špatnou, vysoce hodnotí především chování španělských šlechticů. Southey naproti tomu dává předem najevo svou předpojatost vůči Španělům a má zřejmě tendenci být méně objektivní. Zajímavý je také jejich vztah ke španělskému jazyku. Oba autoři sice tvrdí, že v průběhu cesty získali určité znalosti španělštiny, baronka d' Aulnoy však španělské názvy nebo výrazy používá jen zřídka, navíc ve zkomoleném znění. Southey oproti tomu běžné španělské výrazy zpravidla nepřekládá (*posada, venta, calessa*), vedle toho uvádí v textu španělské básně v původním znění, s vlastním překladem. Tuto odlišnost mohl způsobit jednak Southeyho zájem o španělský

jazyk a literaturu, nebo také větší blízkost španělštiny k francouzštině. Navíc mohl španělské názvy u Madame d' Aulnoy vynechat překladatel.

Z předchozího rozboru také vyplynulo, že autoři dosti odlišně popisovali jednotlivá navštívená místa. Southey se projevuje jako objektivnější pozorovatel, který téměř každému navštívenému městu a vesnici věnuje alespoň krátkou zmínku. Pokud tomu tak není, vysvětluje to svým pozdním příjezdem, díky němuž z daného místa opravdu téměř nic neviděl. Naproti tomu baronka popisuje detailněji osoby než města, zvláště menší sídla často odbývá jen popisem jejich opevnění. Více se ve svém vyprávění věnuje Španělům a jejich chování.

To se projevuje např. i v charakteristice hostinců, které zřejmě byly pro oba cestovatele značně důležité. Southey popisuje stav svého ubytování a jídla téměř každý den, přestože tyto popisy jsou si většinou celkem podobné (důraz na vši, špínu, případně jiné zdroje nepohodlí). Baronka d' Aulnoy naopak věnuje stavu hostinců jedinou rozsáhlejší, a přitom značně obecnou pasáž. V ní se přitom spokojí s konstatováním, že „jsou všechny stejné“ a jejich podrobnější charakteristice v jiných částech cestopisu věnuje jen málo prostoru.¹²⁸

Skutečnost, že se oba pohledy tolik odlišují, může být dána rozdílem mezi mužským a ženským vnímáním skutečnosti. Autorka je více emocionální, a proto popisuje v první řadě dojem, který v ní dané místo zanechalo a který souvisel spíše s konkrétními lidmi a jejich vzájemnými vztahy. Ve větší míře se zabývá příběhy Španělů a jejich způsobem chování, než popisem krajiny. Mnohdy její hodnocení ovlivňuje spíše to, zda se na daném místě dobře bavila nebo se k ní hezky chovali, než kvalita cest a čistota. Naproti tomu Southey je ve svém popisu systematictější a snaží se o objektivní a detailní popis krajiny i lidí. Jeho cestopis také obsahuje více praktických informací o cestování po Španělsku. Skutečnost, jestli mu na daném místě bylo dobře, je sice důležitá, ale neovlivňuje tolik jeho celkové hodnocení země. Ani jeho pohled navíc není zcela objektivní vzhledem k výše zmíněné předpojatosti vůči Španělsku.

Jelikož je Madrid jediným styčným bodem v jejich itineráři a zároveň hlavním městem Španělska, chci také věnovat určitý prostor jeho popisu ze strany obou autorů. Přes výše zmíněné rozdíly v obou cestopisech je v jejich popisu Madridu až překvapivě mnoho společných rysů. Zaprvé sem patří celkový stav města, zejména špinavé a nedlážděné ulice. K dalším negativním stránkám dle obou autorů patří velmi vysoké ceny ubytování a stravy.

¹²⁸ Tamtéž, s. 98-103.

Přesto však oba uznávají, že město jako celek působí majestátně a jeho hlavní třídy jsou dostatečně reprezentativní. V popisu Madridu navíc oba cestopisy využívají velmi podobné narativní principy. I u Southeyho, který jinak cizí příběhy obvykle nepřebírá, se v Madridu objevuje několik vyprávění o místních obyvatelích. Spíše než skutečné příběhy však působí jako jakási exempla, demonstrující španělskou povahu. To je dáno i faktem, že obvykle nebyl jejich svědkem a znal je jen z doslechu.¹²⁹ Přestože se podobný postup objevuje i jinde v Southeyho cestopise, jsou rozsáhlejší vyprávění o ostatních lidech typická spíše pro druhý cestopis. V popisu Madridu se tedy obě dvě díla navzájem asi nejvíce přibližují stylem psaní. V této souvislosti je typické, že oba autoři zobecňují vlastnosti Madridanů na všechny Španěly, zejména pokud se týkají šlechty. S hlavním městem částečně souvisí i posuzování celého národa podle osoby krále a jeho dvora. Zejména Southey proto vyčítá současný stav Španělska nejen špatnému politickému systému, ale zároveň i špatnému králi.

3.2. Shrnutí, výsledný obraz Španělska

Jak už v předchozím textu několikrát zaznělo, oba zkoumané cestopisy se na Britských ostrovech 17. a 18. století těšily poměrně velké oblibě. Nasvědčuje tomu jak počet jejich vydání, tak dobové předmluvy, odkazy na díla u ostatních autorů a zároveň to potvrzují moderní autoři, věnující se této problematice. Na základě obou cestopisů proto lze sledovat podobu a proměny obrazu Španělska v anglickém, potažmo britském veřejném prostoru. Nebrání tomu ani fakt, že jejich první vydání od sebe dělí více než sto let, protože díky své oblibě byla vydávána a čtena v přibližně stejné době.

Španělsko se na základě zvolených cestopisů jeví jako poměrně exotické, někdy toto vnímání hraničí až s jistou „orientalizací“ a „pohádkovostí“, zejména u Madame d' Aulnoy. Takové nazírání samozřejmě dále posiluje specifčnost země. Ta se projevuje jednak zdůrazňováním jinakosti jí i jejích obyvatel, ale také všemožným zveličováním a důrazem na kontrast jak vůči ostatním zemím, tak v rámci Španělska jako takového. Zatímco u Madame d' Aulnoy nebyla jinakost Španělska viděna vysloveně negativně a měla čtenáře spíše pobavit, u Southeyho došlo v této otázce ke značnému posunu. Španělsko sice během 18. století změnilo vládnoucí dynastii a zároveň se snažilo obnovit svou mezinárodní prestiž a vyřešit rozsáhlé vnitřní problémy, přesto konec století představoval v očích britského

¹²⁹ Southey, cit. 32, Např. s. 112, 114-115, 117.

cestovatele období španělského úpadku. Lépe řečeno, v zemi měly přetrvávat a ještě se prohlubovat dlouhodobé problémy (chudoba, přílišná moc církve a krále), navíc jí vládli údajně hloupí a nepřilíš schopní panovníci. Hlavním problémem však byl přístup samotných Španělů, kteří díky mnohaleté despotické nadvládě a katolickému náboženství ztratili spolu se svou svobodou jakoukoliv vůli ke změnám.

„Obyčejní,“ tj. venkovští Španělé sice vynikali zdvořilostí a poctivostí, přesto žili v bídě, špině a nevědomosti. Naproti tomu obyvatelé hlavního města se vyznačovali absencí jakékoliv morálky, protože jim to mj. umožňovalo katolické náboženství a s ním spojené odpouštění jakýchkoliv hříchů. Dávno přitom zmizela španělská rytířskost, která byla tak přitažlivým tématem v předchozích staletích. Přestože inkvizice už v této době neprováděla věznění nebo popravy, stále byla hlavním orgánem, omezujícím svobodu projevu a spolu se zbytkem církevní hierarchie ovládala myšlení poddaných. Dalším omezujícím elementem se stala absolutní moc krále a výsledná zvučela jeho dvořanů.

V rámci celého španělského království se měla jednoznačně největším úpadkem vyznačovat Extremadura na západě země, kde výrazně poklesl počet obyvatel i obdělávané půdy. Dalšími nepřilíš příjemnými částmi Španělska pak kupodivu byly bezprostřední okolí Madridu a samotné město. Tento dojem se nezměnil ani během celého století mezi dvěma cestopisy, kvalita cest se směrem k Madridu obvykle zhoršovala, podobně to platilo i pro dostupnost ubytování. Samotné město sice bylo umístěno v krásné krajině a zvláště zvenčí působilo majestátně, přesto nebyl celkový dojem z něj o mnoho lepší než ze zbytku země. Naopak za nejcivilizovanější, nejbohatší a obecně nejpříjemnější byly zřejmě považovány dvě hraniční oblasti Španělska Biskajsko a Galicie. I když se toto hodnocení týkalo ještě konce 17. století, zvláště bohaté Biskajsko s městem San Sebastian bylo v mnoha ohledech srovnatelné s Francií, na níž ostatně mělo silné vazby. Galicie naproti tomu nebyla hodnocena takto jednoznačně pozitivně, přesto bylo zvláště její hlavní město La Coruña vnímáno relativně dobře. Takové hodnocení však platilo zejména v rámci Španělska, neboť s výjimkou zmíněného Biskajska v podstatě žádná provincie nedosahovala ani francouzské, ani anglické úrovně. Co se pak týče zbývajících částí země, obou Kastilií a Leónu, jejich chápání bylo dosti nejednoznačné. Zatímco některá místa byla hodnocena nejlépe z celého Španělska (Tordesillas, Medina del Campo, Burgos), u jiných už není hodnocení tak jednoznačně pozitivní (Puente de Bisana, Vallapando, Espinosa).

Obecný závěr lze proto učinit v tom smyslu, že celkový obraz Španělska ve zkoumaném období byl vždy přinejmenším nejednoznačný. Obraz dle Madame d' Aulnoy obsahoval jak

kladné, tak záporné prvky, přičemž ty druhé byly často převzaty už z předchozí doby nebo kopírovaly rozšířená cestopisná klišé (zkorumpovaní celníci, špatný stav hostinců, drahota). Výsledný obraz byl proto víceméně vyvážený a výrazně negativní prvky doplňovaly ty výrazně pozitivní (pěkné památky, zdvořilost a vychování šlechticů).

V Southeyho cestopisu z konce 18. století se však obraz změnil v tom smyslu, že zdůrazňoval negativní stránky Španělska, zatímco ty pozitivní stále více omezoval spíše na krásu tamní krajiny než celkovou vyspělost země. Stejně jako řada svých současníků totiž Southey zastával osvícenské zásady, mezi něž patřily všeobecná vzdělanost, blahobyt a moudrá vláda v zemi. Nebyl proto jediným, kdo Španělsko soudil podle těchto kritérií, ale také podle vlastní země, která podobná kritéria zjevně splňovala. Výsledný obraz tedy byl převážně negativní. Kromě kritiky založené na osvícenském pohledu jej však tvořily i prvky, spojené prostě jen s nepohodlným cestováním v cizí zemi.

S představami o necivilizovanosti souvisel i již zmíněný koncept černé legendy. Pokud bych považoval za rozhodující ta témata, která v anglickém prostředí s černou legendou spojoval William Maltby,¹³⁰ je evidentní, že alespoň v Southeyho cestopisu nedošlo v tomto ohledu k velkému posunu. Především u něj se často objevovalo tradiční obviňování Španělů z „papeženství,“ ovšem v modifikované podobě, téměř bez mučení a poprav ze strany inkvizice. Navíc se zdá, že Southey přičítal zlé stránky katolicismu vládnoucím vrstvám a církvi jako takové, nikoliv jakémusi španělskému sklonu k tomuto náboženství. Vedle toho se u Southeyho objevila krátká zmínka o krutosti Španělů během povstání v Nizozemí, s níž si spojoval následný úpadek Španělska.¹³¹ Došlo i na oblíbené vylíčení krále Filipa II. jako „opovrhovaného despoty, který uvrhl svůj lid do chudoby.“¹³² Další bod, tentokrát související s násilím vůči indiánům, byl však víceméně ponechán stranou, zřejmě i z toho důvodu, že ani Southey ani baronka d' Aulnoy se nazabývali španělskými koloniemi. Ani anglo-španělské nebo francouzsko-španělské konflikty, které byly dříve tak oblíbeným tématem, si nenašly cestu do ani jednoho z cestopisů. Výjimkou je v tomto ohledu pouze zmínka o Pyrenejském míru z roku 1659, který s válkou sice souvisel, ale v textu Madame d' Aulnoy byl zmíněn

¹³⁰ Tedy kruté chování vůči indiánům, podobně krutý postup v Nizozemí a také samotné katolické náboženství. Viz. Maltby, cit. 8, kap. II-IV (s. 12-60).

¹³¹ Southey, cit. 32, s. 61.

¹³² Tamtéž, s. 94, 126.

spíše kvůli svému významu pro podobu francouzsko-španělských hranic a následnému vlivu na vztahy mezi oběma zeměmi. Z tohoto výčtu je tedy patrné, že anglická černá legenda ve své komplexní formě se v žádném z cestopisů neprojevila, přesto byly některé její prvky alespoň zmíněny, jiné ovšem silně ovlivnily celkovou podobu cestopisů.

4. Seznam literatury a pramenů

4.1. Literatura

4.1.1. Monografie

- ARNOLDSSON, Sverker. *La leyenda negra: Estudios sobre sus origenes*. Göteborg: Elanders Boktryckeri Aktiebolag, 1960, 215 s.
- BATTEN, Charles, Jr. *Pleasurable instruction: Form and Convention in Eighteenth-century Travel Literature* [online]. Berkeley: University of California Press, 1978, XII, 170 s. [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: <<https://books.google.cz/books?id=BGFuSbuDCSQC&printsec=frontcover&dq=pleasurable+instructions&hl=cs&sa=X&ved=0CCAQ6AEwAGoVChMI-cvz-puBxwIVKAFzCh3mzACS#v=onepage&q=pleasurable%20instructions&f=false>>. ISBN 05-200-306-0.
- BROWNE, Charles, T. *Life of Robert Southey* [online]. London: Chapman and Hall, 1854, 298 s. [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=loc.ark:/13960/t43r25b16;view=1up;seq=5>>.
- CARNALL, Geoffrey. *Robert Southey. 1. vyd.* London: Longmans, Green and Co. 1964, 40 s. Bibliographical Series of Supplements to "British Book News" on Writers and Their Work; No. 176.
- HILLGARTH, J. N. *The Mirror of Spain, 1500-1700: The formation of a myth* [online]. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2000, XXII, 584 s. [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015049487955;q1=mirror%20of%20spain>>. ISBN 04-721-1092-6
- CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech. 1. vyd.* Praha: Libri, 2011, 551 s. ISBN 978-80-7277-482-1.
- JUDERÍAS, Julián. *La Leyenda negra: Estudios acerca del concepto de España en el extranjero. 8a edición.* Barcelona: Araluce, [19--], bez stránkování.
- LYNCH, Kevin. *Obraz města: The image of the city. 1. do češtiny přeložené vyd.* Praha: Polygon, 2004, XI, 202 s. ISBN 80-7273-094-0.
- MALTBY, William. *The Black Legend in England: The Development of Anti-Spanish Sentiment, 1558-1660.* Durham: Duke University Press, 1971, 180 s.
- MAĆZAK, Antoni a Ursula PHILLIPS. *Travel in early modern Europe.* Cambridge: Polity Press, 1995, X, 357 s. ISBN 07-456-0840-X.

- POLIŠENSKÝ, Josef a Ivo BARTEČEK. *Dějiny Iberského poloostrova (do přelomu 19. a 20. století)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 177 s. ISBN 80-244-0505-9.
- SAHLINS, Peter. *Boundaries: The Making of France and Spain in the Pyrenees*. Berkeley: University of California Press, 1991, XXI, 351 s. ISBN 0-520-07415-7.
- SIMMONS, Jack. *Southey*. London: Collins, 1945, 256 s.
- UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, 911 s. ISBN 80-7106-117-4.

4.1.2. Články a studie

- BERGMANN, Hermann. *Madame d'Aulnoy und Spanien*. Würzburg: Mayr, 1934, 44 s. (disertační práce)
- BOLUFER PERUGA, Mónica. Civilización, costumbres y política en la literatura de viajes A España en el siglo XVIII. *Estudis: Revista de la historia moderna*, 2003, č. 29, s. 255-300.
- BUZARD, James. The Grand Tour and after. In: HULME, Peter (ed.). *The Cambridge companion to travel writing* [online]. Cambridge: Cambridge University, 2005, s. 37-52 [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: https://books.google.cz/books?id=dYTNOE7qkvkC&printsec=frontcover&dq=camb+ridge+companion+travel+writing&hl=cs&sa=X&ved=0CCAQ6AEwAGoVChMI_dLbnKKBxwIVBwFzCh1GPwzq#v=onepage&q=cambridge%20companion%20travel%20writing&f=false.
- DADSON, Trevor J. La imagen de España en Inglaterra en los siglos XVI y XVII. In LÓPEZ DE ABIADA, José Manuel a Augusta LÓPEZ BERNASOCCHI. *Imágenes de España en culturas y literaturas europeas (siglos XVI-XVII)*. Madrid: Editorial Verbum, 2004, s. 127-177.
- FOULCHÉ-DELBOSC, Raymond. Introduction. In: Aulnoy, Marie, Catherine d'. *Travels into Spain* [online]. New York: Routledge, 2014, s. I-LXXIV [cit. 29. 7. 2015].

Dostupný z WWW:

<<https://books.google.cz/books?id=GOxRAwAAQBAJ&pg=PP3&dq=travels+into+spain&hl=cs&sa=X&ved=0CCAQ6AEwAGoVChMI3MDv4aKBxwIVhH5yCh3ewAdZ#v=onepage&q=travels%20into%20spain&f=false>>. ISBN 978-0-415-34471-5.

- HONTANILLA, Ana. Images of Barbaric Spain in Eighteenth-Century British Travel Writing. *Studies In Eighteenth-Century Culture* [online]. 2008, č. 37, s. 119-143 [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: <https://muse-jhu.edu.ezproxy.nkp.cz/journals/studies_in_eighteenth_century_culture/toc/sec.37.html>. ISSN 1938-6133.
- SEIFERT, Lewis C. Marie Catherine Le Jumel de Barneville, Comtesse d'Aulnoy. In SARTORI, Eva, Martin (ed.). *French Women Writers* [online]. New York: Greenwood Press, 1994, s. 11-20 [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: <<https://books.google.cz/books?id=e61uan62glsC&printsec=frontcover&dq=french+women+writers&hl=cs&sa=X&ved=0CCAQ6AEwAGoVChMIr4KP5pmBxwIVQZZyCh1T7QGo#v=onepage&q=french%20women%20writers&f=false>>.

4.2. Prameny

- AULNOY, Marie, Catherine d'. *The Lady's travels into Spain or, A genuine relation of the religion, laws, commerce, customs and Manners of that country. Written by the Countess of Danois, in a series of letters to a friend at Paris*, 1. svazek [online]. London: Printed for T. Davies, 1774, XII, 338 s. [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: <https://books.google.cz/books?id=7IY2AAAAMAAJ&printsec=frontcover&dq=aulnoy+spain+1774&hl=cs&sa=X&ved=0CCAQ6AEwAGoVChMIoYT41piBxwIV4_9yCh2hFg3x#v=onepage&q=aulnoy%20spain%201774&f=false>.
- CLARKE, Edward. Letters concerning the Spanish nation. Written at Madrid during the Years 1760-1761 [online]. London: T. Becket and P. A. De Hondt, 1763, XII, 354 s. [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: <<https://books.google.cz/books?id=ra9MAAAAMAAJ&printsec=frontcover&dq=clarke+letters+spanish+nation&hl=cs&sa=X&ved=0CCAQ6AEwAGoVChMI7Ijn55eBx>>.

wIVp75yCh3XWA1z#v=onepage&q=clarke%20letters%20spanish%20nation&f=false>.

- FADEN, William. *Spain and Portugal; divided into their respective kingdoms and provinces, from the Spanish and Portuguese provincial maps* [online]. London: William Faden, 1796, 1 mapový list [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: < http://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~24823~960031:Spain,-Portugal-;JSESSIONID=b8da310a-fd61-4c22-8366-3d11120605c9?showTip=false&showTipAdvancedSearch=false&title=Search+Results%3A+List_No+equal+to+%272104.019%27&thumbnailViewUrlKey=link.view.search.url&helpUrl=http%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV71D%2FLUNA%2BViewer%23LUNAVIEWERLUNAVIEWER&fullTextSearchChecked=&advancedSearchUrl=http%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV71D%2FSearching%23Searching-Searching>.
- LÓPEZ, Tomás. *Atlas de España*. Madrid: Tomás López, po r. 1774, 32 nečíslovaných mapových listů.
- SOUTHEY, Robert. *Letters written during a short residence in Spain and Portugal. With some account to Spanish and Portuguese poetry* [online]. Bristol: Printed by Bulgin and Rosser, for Joseph Cottle, and G.G. and J.Robinson, and Cadell and Davies, London, 1797, XX, 551 s. [cit. 29. 7. 2015]. Dostupný z WWW: < <http://babel.hathitrust.org/gi/pt?id=uc2.ark:/13960/t6251hs34;view=1up;seq=9>>.